

**În arșița nopții
veri întregi am
cules șerpi din
aur
ascunși în iarba
tăcută
așa cum culegi
privirile
răcoroase ale
unor fete
unduitoare**

**Am postat
relativ frecvent
din Voronej –
evenimente
Mandelștam,
muzee, trasee
turistice,
aspectul
arhitectural al
orașului,
monumente ale
scriitorilor,
toate însoțite de
comentarii
laconice, sper
necesare. În
special la
„urmele”
stănesciene
(bunicul,
mama), au
reacționat mai
mulți
facebook-iști.**

Semnul trecerii

în arșița nopții
veri întregi am cules șerpi din aur
ascunși în iarba tăcută
așa cum culegi privirile răcoroase ale unor
fete unduitoare
sunt salvat mi-am zis
nu voi fi uitat ceva mă va păstra pe pământ
o dâră în lutul umed
un semn al trecerii

o porțiune a sufletului meu
suprafață arsă stinsă de ploaia mărunță și
rece
mi-au zis că poezia mult prea interiorizată
arată

o persoană greu de atins
poate că așa a fost și viața mea prizonieră a
inimii
salvată prin dragostea dăruită celor perfecți
așa cum eu nu am putut fi
iau cu mine partea de suflet care mi se cuvine

Visare de zbor

mă urmăreau cu privirile lor ucigătoare
și tot ceea ce-mi spuneau era notat într-o
carte

file ruginite și sparte
fiecare cuvânt rămânea în urmă
un scrâșnet de unghii care se rupeau
spaimă amestecată cu rugină
în stânga mea se deschidea cerul
răneau străinii cu povestea lor
din cartea niciodată deschisă au spus
despre cum gândesc păsările
despre visul ratat de a zbura
secunda în care te înalți din pământ

șoptești și spaima îți dă frisoane
cristale sub piele și oase putrede

dar îți repeți în vis
la picioarele lumii diamantele nu au preț
aici sunt eu în urmă tot eu
desenezi un cerc și nimeni nu mai poate ieși
prinși de mine ahei uitați în calul troian
răsturnat în afara cetății
muzica amară nu face decât să ascundă ceea
ce nu ne mai putem spune
ne acoperim cu tăcere privim în direcții
opuse străini
în cele din urmă ceilalți au plecat pe un drum
îngust

leagănul fumegând s-a mai mișcat încă puțin

Pictură neînramată

îmi țin respirația
ascult
tu nu poți fi prea departe
așteptare durere și frică
m-am frânt de la mijloc și fraza retezată de
buzele încheștate
până ce oasele mele lustruite așezate pedant
încă o cutie goală de medicamente și pe urmă
nimic
așa se va ști sensul marilor diluvii sintactice
doar așa te așezi răbdător între clasici
pe rafturi ca într-un cavou primitiv

Calendar

ani răstigniți
file desprinse fără zgomot
ceremonialul fricii repetat până la epuizare
ore golite
un fum acoperă tabloul și ieri pe mâine
și azi a fost ca ieri mâine poate nu mai
contează
calc pe urmele pașilor mei făcuți cu mult
timp în urmă

aș fi vrut să-i spun mamei
atât de multe cuvinte care să o îmbrățișeze
în calendar fila sa a rămas fără poză

un călăreț adormit în șa pe o câmpie pustie

Muzica dulce-amăruie

mergeam pe strada pustie eram copilul care
plânge cu lacrimi de cerneală
am mai întâlnit metafora aceasta undeva
puteți spune
totul se va întâmpla cadentat trăim cazon
trăim salutăm militărește oftăm teatral
lumea în jurul meu cade în tăcere
o smoală care îți arde tălpile și te prinde
un somn din care nu te poți ridica
creierul-povară pentru un trupul înstrăinat

într-o seară mi-am imaginat cum se sfârșea
lumea

am închis ochii tremurând în poala lui
dumnezeu
flori de orhidee s-au deschis fără lumină
cu spaimă am strigat să piară lumea
părinții mei zdrobiți de munți de sare și
îngropați în mare
și ei și ceilalți
lumea e un ou ca o sămânță în piatră
închis în necredința că zorii nu vor veni
copilul ce nu se naște
plânsul neauzit
n-am să mai cred că mâna mamei îți
odihnește tâmpla
îți ia fierbințeala se scurge în pământ
am să tac nu voi mai scoate o vorbă
gura pecetluită cu pietre
de azi cuvintele sunt blestemate
înmormântate în carnea altădată tânără
împărțită la sclavi

—> *văzduh, nesupravegheat până în stele./
Risipindu-se bobi, închegând cor în
psalmodiere, –/ Umezi bulgări ai pământului
și libertății mele...// În zile de arat timpuriu
negru până-la albastru./ Când în el,
dezarmată, așteaptă dîtamaî munca grea –/
Coline-mii de zvonuri brăzdate, fără de
cadastru:/ Vede-se, nemărginirea-n
mărginire-nseamnă ceva./ Și totuși,
pământul e greșeală și talpa toporului./ Nu îl
îmbunezi, oricât i te-ai tot bufni la picioare:/
Cu un flaut treaz pune în gardă nervul
auzului./ Cu clarinetul matinal ară urechile
țuuitoare...// Pe brăzdate ce plăcut este stratul
gras, cărnos, lucios./ Cum stă stepa-n a lui
prier lungă curbare spre zare! Deci, buna
ziua, cernoziomule: fii bărbătos, ochios.../
Grăitoare neagra vorbire-a tăcerii lucrătoare”
(Aprilie 1935).*

Am postat relativ frecvent din Voronej –
evenimente Mandelștam, muzee, trasee
turistice, aspectul arhitectural al orașului,
monumente ale scriitorilor, toate însoțite de
comentarii laconice, sper necesare. În special la
„urmele” stănesciene (bunicul, mama), au
reacționat mai mulți facebook-iști. Mai mulți
prietenii din dreapta Prutului, mai puțini (mai
bine zis: excepții) de la Chișinău. Înțeleg: unii
colegi ai mei se simt cam frustrați că, din
propria lor... ce?... da, din propria lor, să
zicem... nu au pus în serviciul literaturii române
cunoștințele lor de limba și literatura rusă; că
nu s-au făcut și ei traducători. (E drept, și
traducătorii trebuie să aibă talent.)

Livor cu ei. Și literatura – cu toți” (Livor:
zeița zavistei în mitologia romană.)

La controlul de pașapoarte, funcționarul
tinerel în grad de locotenent se arată și mai
meticulos, decât cel care m-a întâmpinat. La
plecare – mai complicat decât la sosirea în
Rusia? Funcționarul cercetează minuțios, își
pune ocular la ochi, văd și eu că se uită dacă
filele actului nu sunt cumva false, lipite,
fraudate... Dar cine știe ce caută tinerelul
acesta? În fine, mă întrebă: „Cu ce ocazie în
Rusia? Ce ați făcut?” „Sunt traducător din
literatura rusă”. „Da?... Să vezi...” Și chiar vede
că e totul în ordine și, parcă pentru a atenua

posibila jenă de a fi fost inadecvat de meticulos-
suspicios, îmi dă sfaturi... binevoitoare: „Vedeți,
o filă a început să se desprindă. Să fiți atenți...
Mai sunt și alte momente... Da, mai multă
atenție”. Zic și eu: „Păi, tot prezentat în vămi,
mai suferă și pașaportul. Da, voi avea grijă să...”
Apoi, deja cu pașaportul întins spre mine: „Ați
mai călătorit în Rusia?” „Bineînțeles”. „Dar nu
cu acest pașaport”. „Nu cu acesta, cu altul”.
Probabil, dacă eram cu pașaportul pe care l-am
lăsat la Chișinău, controlorului i-ar fi fost ușor
să înțeleagă că nu sunt un intrus-novice,
electronica dându-i anul și data precedentei
mele vizite. Așa cum memorizez, parcă în mod
special, ceea ce e legat de cifra 13 în viața mea
(de când, odată, la facultate, am susținut un
examen pe data de 13 în sala de curs 13 și am
tras biletul 13! Am luat nota maximă și, naiv,
probabil, am început să cred că numărul 13 îmi
poartă noroc), data trecut am ajuns la
Domodedovo pe data de 13 iunie 2013. Plecam
la Universiada Literară de la Kazan, capitala
Tatarstanului. (Să vezi, acum câteva zile, de la
Chișinău am decolat la ora...13.00!)

Se știe, dacă folosești o tabletă, internetul îți
divulgă locul unde te afli, încât unii dintre
prietenii mei de FB constată prompt că sunt la
Moscova. Și chiar îmi scriu. Precum Xenia L.:
„Nu ați mers sa-l vizitați pe Ion Druță, odată ce
sunteți prin Moscova? Eu aș fi îndrăznit...
acum... Mulți ani în urmă, am fost la Moscova
(mă rușinez să zic ce mă dusese acolo) și i-am
telefonat, dar nu am îndrăznit să spun că sunt la
gara centrală ...Timpuri ...”

Ce să-i răspund doamnei? La Moscova nu am
stat decât 4 ore, în aeroport, apoi – spre
Chișinău. Demult, Ion Druță m-a invitat acasă,
l-am vizitat, am discutat. M-a favorizat cu un
bilet la spectacolul său „Sfânta sfințelor” de la
Teatrul Armatei în montarea lui Ion
Ungureanu. Scrisesem pe undeva prin jurnal.
Cred că și acum suntem în relații bune, chiar
dacă nu ne-am văzut de – e-he! – o epocă
(inclusiv, aceasta, cu categorice diferențe de
conștiință, atitudini).

Ajuns la Chișinău la Chișinău, deschizând
poșta electronică, văd mesajul doamnei
directoare din Gimnaziul din Negureni: să
fixăm detaliile sosirii mele la baștină, la o

întâlnire cu ai mei, pe 15 noiembrie. Trebuie să
pregătesc un colet din cărțile pe care le-am
editat în ultimii ani, să-l ofer bibliotecii din
școala în care am învățat. Unele din volume au
rămas la locuința precedentă (nu vreau să-i zic
„veche”, deoarece blocul abia de a împlinit un
sfert de secol de când a răsărit pe culmea
Ciocanei chișinăuiene.) Asta e: din străini –
acasă.

12.XI.

Ieri, de la Moscova, am decolat cu o oră
întârziere. Însă, spre norocul meu, din alte
cauze, decât aceasta, care veni pe urma plecării
noastre:

„Vineri (seara; noi am decolat la 16.45 ora
Moscovei – n.m.) au fost anulate aproximativ
60 de zboruri, din cauza zăpezii și gheții
formate pe aeroporturi, transmite AFP.
Aeroportul Șeremetievo, situat la nord-vest de
Moscova, a trebuit să anuleze 61 de zboruri în
timpul zilei, iar 19 au plecat cu întârziere, în
timp ce pe aeroportul Domodedovo, la sud de
capitală, o cursă spre Bișkek a fost anulată și 33
au decolat cu întârziere. Institutul meteorologic
rus a emis un avis de viscol sămbătă și a
avertizat împotriva riscului de gheață. Primăria
Moscovei a cerut locuitorilor să nu-și
părăsească locuințele decât în caz de extremă
necesitate, în condițiile în care în oraș sunt mari
blocaje de trafic, iar pe rețelele feroviare din
regiune se înregistrează întârzieri”.

Îmi amintesc că, prin 1981, cam tot prin
noiembrie, pe când ne întorceam din Siberia, de
la magistrala Baikal-Amur, din cauza ninsorilor
abundente, la Moscova ne-am reținut în
aeroport vreo două zile (...și nopți). Așa ceva.
Însă era aeroportul Vnukovo, de unde se făcea
legătura cu Chișinăul care, pe atunci, era un
aeroport intern, sovietic, și nu unul
internațional, ca acum, când, la Domodedovo,
cele legate de noi sunt anunțate – primo – în
limba română. Cei care au trăit în „democrația
lingvistică” din URSS receptează altfel aceste
simple anunțuri în română în capitala fostului
imperiu...

De data aceasta am reușit să fug la timp de
iarna rusească?...

Mircea Bârsilă

În rolul de regizor, poetul inventează cu voluptate scenarii al căror sens subiacent tinde să definească indirect propria artă poetică ale cărei mărci esențiale sunt teatralitatea și retorismul rafinat. Cizelate la maximum, în cele mai mici detalii, până la transformarea textului într-o bijuterie, aproape toate poeziile lui Petru Romoșan se circumscriu alexandrismului (manierismului).

eseu

PETRU ROMOȘAN, poetul

Petru Romoșan, ceremoniosul și emigmaticul tânăr de altădată (cu plete și ochelari fumurii) a apărut în arena literară ca o mare speranță a poeziei. Volumul său de debut **Ochii lui Homer** (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977) a fost comentat cu entuziasm în anii aceia de răscruce când începea să prindă contur un nou canon: cel optzecist.

Volumul este alcătuit din ciclurile *Manuscrisul de la Piatra Roșie*, *Celestul scrib* și *Rosa canina*. Din primul ciclu fac parte și poeziile *Fragment dintr-o cronică regală: Boerebistas, Creanga de aur* și *Balada Lukanthropiei*. Chiar dacă ilustrează orientarea protocronistă a vremii, aceste poezii lungi, alcătuite din mai multe fragmente, se remarcă în primul rând prin rafinamentul lor retoric: <<Și se mai zice că femeile erau frumoase//Cruce roșie aruncată în soare,/Dimpună cu pixul meu/Și chipul zeiței Bendis (Zeita lunii, a pădurilor și a farmecelor)/Sau al regelui Boerebistas./ (Boerebistas, „Țara de dincolo de negură,„)/ (...)// Să-l lăsăm să vorbească el, Strabon, vrednic scrib,/Din „Geographia” cea învelită în ramuri de brad./ (...)// Scribul mărturisește c-a intrat în văgăuna acestui munte/și nu mică i-a fost bucuria și spaima./S-ar fi speriat de dulcele chemări ale Fecioarei crude/din Bosforul cimerian./a acelei Aphrodita Urania, Artemis „Regala”./Diana Regina, Bendis Barbara / (...)//Și la ce bun înțelepciunea adusă din Egipt,/și ce folos că-i văzu pe faraon, Mumie a Mumiiilor./și Marea Roșie și Marea Albă de la marginea lumii./Pe dacul Rholes îl fericește Zamolxis”...>>.

Scriitura se împlinește pe coordonate inedite în poezia noastră orientată „ossianic” spre *idealizarea trecutului*. Enumerările ample, schimbările de ritm, de planuri și de stil, fluctuația atitudinii auctoriale și insertul meditativ și cel livresc conferă acestor texte o binevenită modernitate stilistică. Scriind despre Boerebistas și despre Creanga de aur, poetul își plasează textele în moderna tematică numită *în căutarea timpului pierdut* pe care o abordează din unghiul dublei asimilări a fabulației: de memorie, care îngăduie o dedublare a prezentului, și de gândirea poetică interesată în primul rând de efectele stilistice, cu un ușor suflu epopeic, ale discursului. Sensibilitatea nostalgică este exprimată într-o altă clasă discursivă și într-o manieră ce sabotează/discreditează practica scripturală impusă de modelele anterioare cu valențe paseiste. Cu alte cuvinte, poetul răspunde polemic unor texte tradiționale nu printr-o uzurpare fățișă a lor, ci printr-un text a cărui miză este rectificarea/recondiționarea estetică, în spirit posmodernist, a unui erodat topos literar.

În celălalt plan, cel al semantismului, textele referitoare la o lume autohtonă împietrită în *illo tempore* atestă o *structură istoricistă* a imaginarului. Contemplarea lirică - ce amintește pe alocuri, stilistic, de unele *Cantos*-uri ale lui Ezra Pound - a autohtonului timp mitic ia înțelesul de negare a devenirii, a timpului în heraclitiana și devoratoarea sa scurgere, înțeles prin care textul se rupe de cele ce glorificau, anoste - și doar de dragul de a glorifica prin intermediul unor clișee - îndepărtatele noastre vremuri istorice. Prin scriitura și prin sensurile lor freactice, aceste poeme sunt asimilabile așa numitei poezii fără vârstă.

În spirit polemic, volumul **Ochii lui Homer** conține și o poezie intitulată *Patria*, pe care o reproducem în întregime, spre a sublinia diferența dintre această poezie - în care discreția învățată de la Kavafis se împletește cu prospețimea imageriei - și clișezatul discurs patriotard din anii socialismului: „Despre Patrie numai în șoaptă!/Șoapta însăși pe buze poate încremeni./Poate aduce răsăritul pe față./Mai bine să taci, dar să ții seamă./Doar

cu o șoaptă Ilustrele Umbre-s trezite./Se spală cu dimineața pe față./Frumusețea își întreține neîntrecuta-i frumusețe pe ascuns./De parte de privirile oamenilor// Întreaga zi o vezi, luminoasa, surzătoarea, fericita./Muntele nu e decât durerea mai verde și mai înaltă./Câmpia nu e decât o bucurie mai verde și mai întinsă./Patria nu e decât o durere și o bucurie mai înaltă și mai întinsă”.

În *Balada Lukanthropiei* (o replică la poeziile despre lupi ale lui Vasko Popa, din volumul *Sare de lup*, 1975?!), lupul este evocat din perspectiva enigmaticeii lui ipostaze de *făptură lunară*, într-o modalitate care îngăduie amalgamarea semnificațiilor simbolice ale sale: de la cea mitico-totemică la aceea de tragic vânat obișnuit și, totodată, de la cea de vânător (carnasier) la aceea de epifanie a *timpului devorator*: „lupii, lupii, de câteva ceasuri pândesc/un pui de ciută și o ciocârlie/în ochii lor aproape adie moartea și luna./Carnasieri, vânători, războinici/carnasieri, vânători, războinici/gâtul femeii e mângâiat de un tânăr lup/picioarele ei demult au pornit singure/spre muntele verde (muntele nu e decât o durere/măi verde și mai înaltă)/lupii lupii lupii/(...)//Preț de câteva vieți vânătorul își hăitue prada,/și tânărul lup, superbul învins, își știe soarta”...Așadar, nu despre amărâțul sau infiorătorul lup concret scrie Petru Romoșan, ci despre lupul imaginar aureolat de simbologia sa. Actul de amalgamare poetică a acestor înțelesuri este susținut de o retorică orchestrată în așa fel încât să asigure glisarea firească de la sensul propriu al lupului, ca *semn* în textul naturii și al istoriei, la poliedrica semnificație a sa. Acest elogiu (romantic) și în același timp această elegie (expresionistă), care au ca pretext lupul, se întâlnesc în punctul în care simbolismul lupului ilustrează de fapt dualitatea *timpului*: cel pozitiv și cel „carnasier”.

Spiritul optzecist este evident în poezia *Romantica epistolă a domnului Victor Hugo*, prin limbajul colocvial, prin coborârea în cotidian și prin trimiterile intertextualiste (la Eminescu și la Virgil Mazilescu): „Desigur mai există moartea durerea/măi există echipe de handbal de fotbal/dar tot mai singur în camera vopsită în roșu/tot mai singur rămân în camera vopsită în roșu/rămas bun o mie și zile de prieteni/o mie și una de nopti și zile/eu voi muri la marginea mării Bunule Eminescu/fără speranțe și fără luzii/scumpule mie Virgil/„sînt singur am inventat poesia/și nu mai am inimă,„/și iarăși și iarăși despre o întindere verde fără cărare/desigur mai există moartea durerea/dar în mine însumi plâng cristale roșii frunzișuri”...

În volumul **Rosa canina** (Cartea Românească, 1982) au fost reluate mai multe poezii din **Ochii lui Homer**, iar inedite sunt centrate pe tematica chinuitoarelor metamorfoze ale eului și pe cea a dramaticei ipostaze auctoriale de *comediant* tragic. Măscăriciului i se retează picioarele cu o coasă, scribul este „un șoarece nemuritor („mort este regele Claudius, morți sunt supușii/Trăiască scribul, șoarecele nemuritor!” - *Celestul scrib*), iar bufonul este mândru de faptul că a fost ales să moară prin lovirea cu fulgerul (vezi *Cap de bufon I*). Bufonul, măscăriciul, scribul, nebunul („Iarăși te întreb, Constantin P.Kavafis./poemul dumitale despre Alcibiade e în sfârșit gata?/Alcibiade a ieșit destul de nebun?/Despre Frumusețe și Înțelepciune știi totul/Dar Alcibiade al dumitale e destul de nebun?” - *Marele grec*), versificatorul, Hamlet (în poemul *Yorick, Yorick, Yorick, sau despre cum dumneata cititorule îmi ții în mână scăfărlia din Rosa canina*) sunt figuri ale eului poetic, ce provoacă în mod special imaginația poetului.

În rolul de *regizor*, poetul inventează cu voluptate scenarii al căror sens subiacent tinde să definească indirect propria artă poetică ale cărei mărci esențiale sunt teatralitatea și retorismul rafinat. Cizelate la maximum, în cele mai mici detalii, până la transformarea textului într-o bijuterie, aproape toate poeziile lui Petru Romoșan se circumscriu alexandrismului (manierismului). Între cele mai frumoase poezii de factură alexandrină se află, prin substanța sa galantă, cea care este intitulată *Muza - poveste de dragoste la Marea Moartă*: „Teme-te de zeița capricioasă!/Ea vine și pleacă după bunul ei plac./Și eu am văzut-o, nu e mult de atunci,/mâna mea toată încărcată de rubine/s-a înălțat din apele sărate, această întindere verde,/i-am prins glezna./„Marea Moartă va mai muri o dată!, a răs blestemata./Rezemat cu fruntea pe genunchii ei:/„Te rog, zeiță!”/A șoptit (cine a mai auzit-o?)/„Ascunde-te sub Marea Moartă/și privește-ți glorioasele mâini palide...”//Hei! Marea Moartă a mai murit o dată”.

În antologica poezie *Descrierea după natură*, descrierea, care are o funcție malefică, nimicitoare, integrează, în linia poeziei dirijate spre finalul cu poantă, anecdotic, și letala *autodescriere*: „Cândva eram grozavul descriptor al Florii de Măceș, Rosa Canina, Rozalia:/nu începeam bine să descriu,/afurisita îmi apuca mâna, gura, capul/Vinerea trecută:/descriu un cocoș, cocoșul nu mai cântă,/se face hârtie motilită, cade sub masă:/descriu un câine, câinele nu mai latră, schelălăie,/se duce dracului./Pe masa de scris, roșu, alb, verde, măceșul./Îl privesc cu poftă, îl mângâi nebun./Mărețul descriptor reîncepe descrierea./Scriu : Floarea de Măceș.../Florile de măceș - scrum !/Nici bucurie, nici spaimă, cu capul pe masă,/hotărâsc autodescrierea”.... (*Descrierea după natură*).

Anumite poezii sunt brodate, precum *Scrib bufniță reptilă bufon cârțiță șoarece măscărici*, în jurul unei idei fără contur, mizându-se pe mișcarea textului, ce constă în contracții și expansiuni ale ficționalului menite a enigmiza atât mesajul, cât și corelativul real al său: „Întotdeauna există un ins care gândește limpede totul./Mintea lui e balanța lumii./Chiar beat, cu un pumnal verde,/cu cianura, cu ștreangul pe masă, lângă hârtiile sale,/el transcrie limpede totul./Vă aduc aminte: el e onoarea, faima, salvarea noastră./Scrib Bufniță Bufon Cârțiță Șoarece Măscărici”.

Un loc aparte între textele cu valoare de artă poetică îl are *Bătrânii măestri*: „Nu mă mai speriați cu bătrânii măestri,/îi cunosc prea bine, sunt prietenii mei,/oameni și ei acolo,/răsfățați, copilăroșii, iubitori de moarte./„Nebunie cu fragi, , aceasta-i formula, zic ei./Nebunie cu fragi./Iar voi rămâneți cu gurile căscate. Albiți de spaimă./V-am adorat destul,/Hai acum să stăm de vorbă pe îndelete”.

Frumusețea poeziei *Bătrânii măestri* constă în subtila fuziune dintre dorința desfacerii de influența măștrilor și intacta venerație față de ei. Textul lui Petru Romoșan oglindește teoria lui Harold Bloom (*Anxietatea influenței*, Paralela 45, 2008) potrivit căreia precursorii „sunt versiuni mai timpurii” ale unui poet, iar poemul exprimă în primul rând „melancolia poetului față de propria lipsă de înțietate” (ibidem, p.141). Principalul concept al teoriei influenței poetice elaborate de Harold Bloom îl constituie *clinamenul* (abaterea „revizionistă” de la model). Orice poet are unu sau mai mulți porecursori (Tată poetic, Tați poetici) de care simte nevoia, la un anumit moment, să se despartă printr-un firesc revizionism creator.

Petru Romoșan este proprietarul unei singulare și cuceritoare formule lirice.

Adevăratul Constantin Preda?

Adrian Păunescu, poetul român cel mai stufos din toate timpurile, cel mai industrios în sensul de harnic peste măsură, a inventat la începutul anilor 80 volumele de poezie de peste 1000 de pagini, în care intra tot ce-i ieșea de sub condei, fără vreo selecție, convins că tot ce scrie el e genial. E adevărat că probabil contau și drepturile de autor, el fiind plătit cu 800 000 sau un milion de lei de pe vremea lui Ceaușescu, când ceilalți poeți primeau 10 000 - 20 000. Dar, nu despre Păunescu vreau eu să scriu aici. Am pornit însă așa pentru că Păunescu a fost luat drept model, în sensul de industriuos, de poeți de azi, unii foarte talentați. Unul dintre aceștia este Constantin Preda – fost prieten cu Păunescu, de altfel - care publică un asemenea volum: *Celălalt Constantin (Autograf MJM, Craiova, 2014)*. Este vorba de o antologie de autor, cuprinzând poeme scrise în perioada 1983-2014 publicate în 18 volume, adică 30 de ani de poezie. N-am verificat, deci nu știu dacă e o antologie propriu-zisă sau e punerea laolaltă, în ordine cronologică, a tuturor cărților/poeziilor publicate până atunci. Între timp, în doi ani, așadar, autorul a mai publicat numeroase plachete și încă o antologie în trei volume, însumând peste 1600 de pagini. Dar, cum cantitatea nu e totuși un criteriu estetic, ci unul de discutat și discutabil doar ca etică scriitoricească, trebuie să ne aplecăm asupra poeziei autorului, mai ales după o experiență de cititor de durată, cum am fost eu în acest caz. Mai e de spus în această introducere, că volumele toate au titluri metaforice, fiind alcătuite dintr-un vers sau chiar dintr-un distih: *Sora mea inserarea; Fruntea mea, în cătarea puștii; Ești cea mai frumoasă femeie/care m-a iubit vreodată; Aș veni să dau nume de flori genunchilor tăi; Cea mai frumoasă icoană? Cerul privit pe sub rochia ta; Am fost cândva egalul zeilor...* Textul de la pagina 51 poate fi luat ca o artă poetică într-un autoportret: „ăsta sunt eu/jumătate lebădă – jumătate flaut/și trece îngerul în fiecare seară călare/pe-o rază de aur și nani, nani/îmi așază pe frunte coroana/adorm cu capul pe butucul călăului/și butucul înverzește”. E una din bijuteriile lirice ale lui Constantin Preda, strălucitoare fără îndoială, în numai șapte versuri arătându-se ca un poet cu acces la metafizică, la viziuni lirice superioare. Contracarează apoi cu câte un autoportret mai jucăuș, de cabotin, în notă veselă și autoironică, ca-n acest *alint*: „truver imberb singur cuc/eu plâng la masa mea de nuc/sub cerul liber, în surtuc/nici nu știu pe un s-apuc//și e o liniște de birt/până și ceasornicele mint/fumăm aloe tei sau mirt/ca-n „băutorii de absint”//s-au tras și ultimele storuri/soldății cântă viața-n coruri/ce artilerii și onoruri/mă-mbăt și paul verlainne mă cred sub boruri”. În aceeași notă, putem consemna alte nenumărate arte poetice cu distihuri memorabile: „trăiesc așa cum scriu/pe muchie de cuțit, beau vin sfințit, o, vin mieriu//fac dragoste așa cum scriu/ca un patriarh deghizat în camionagiu//...//trăiesc, ca dimitrie stelaru, așa cum scriu/și umil, și genial, și zurbagiu...”

Constantin Preda a apărut la începutul anilor 80 ca un copil teribil, ca un poet de-o autenticitate și de o prospețime manifeste, o seamă de scriitori, critici, redactori sărind imediat să-l debuteze, să-l publice sistematic în presa literară, să-l elogieze, în primul rând, înainte de a-l analiza propriu-zis, lucru care nu se mai întâmplase de la debutul lui Mircea Dinescu. Elogiile au curs gărlă, de la Geo Bogza, la Fănuș Neagu („cel mai talentat poet tânăr din România”), de la Constanța Buzea la Adrian Păunescu („cel mai strălucit reprezentant al generației lui”), de la mitropolitul Olteniei Nestor Vornicescu la

regretatul Grigore Vieru etc. etc. S-a bucurat deci de o mare popularitate încă de la începuturile sale prin versurile simple, pline de candoare, de bucuria de a trăi, prin atitudinea vitalistă și solară, prin metaforele strălucite care-ți săreau imediat în ochi de la prima lectură. Și nu se putea altfel, când iată cum arată prima poezie din antologie, această *taniușă*: „se înserează/ca anul trecut când taniușă a spart farfuria cu vișine/era într-o vineri și amurgul picura liniștit/peste grădina năpădită de ierburi/cineva deschisese o fereastră și scutura realitatea/în cealaltă parte a zilei/era într-o vineri taniușă și-a schimbat rochia/apoi a plâns/nepuțând înțelege tristețea câinelui/adormit sub stiva de lemne”. Atmosfera aceasta de așezare mai curând rusească, cu un personaj candid cu nume rusec te cucerește de la început. Iar lipsa de punctuație nu e deloc supărătoare, dimpotrivă, face textul cursiv la lectură.

Poetul este un cântăreț nativ de melopei, cântăreț pe-o singură coardă al iubirii de femeie sau de mamă sau de natură, de natura satului din câmpia Olteniei, autor de pseudobalade, de false jelanii, aflat într-un fel de transă, de inspirație continuă, înșirând metafore și imagini și poezii cantabile, parcă văzându-l pe poet recitându-le artistic pe scene în aer liber, luat de valul cântării, recitându-le cu gesturi ample, largi, de dirijor de fanfară. Cum altfel ar putea fi recitată o poezie ca aceasta?: „vine uneori și plânge pe umărul meu/cu lacrimi de copil chiar Dumnezeu/cu lacrimi de copil uimit de lume/din țara primăverilor postume//vine uneori umil și calm/ca un cireș cu aură de psalm//ca un cireș fugit dintr-o livadă/cu cârja albă de zăpadă//vine uneori și-mi plânge peste umăr/trec cărduri de cocori prin inimă și-i număr//trec cărduri de cocori peste livadă, în amurg/il dojenesc pe Dumnezeu, mă minunez și plâng”.

De multe ori, poetul e un romantic întârziat, relatând fapte melodramatice în versuri armonioase, de pus pe muzică în ritm de romanță: „s-a sinucis o soprană în munți/într-o mansardă pe valea frumoasei/înflorise ghinda, era o toamnă cu nunți/era o toamnă cu lună plină la temelia casei//veverițe albe furau ghinda și o duceau/în alte păduri pe sub pădurile de pe pământ/doar ochii cerbilor mai străluceau/în toamna-aceea cu coarne de vânt//s-a sinucis o soprană azi-noapte/ziarele vor întoarce pe toate fețele cântecul ei/procurorii au găsit la locul faptei o armă cu șoapte/și o nedeslușită mireasmă de tei//nicio scrisoare de adio sau nici măcar/vreun indiciu, vreun bilețel de zahăr vanilat/toată enigma morții sale stă în zborul unui fluture de var/sau în lumina poeziei lui ion pillat”. Se observă că poetul scrie cu plăcere, cu fascinație, presărând potop de metafore și imagini...frumoase prin texte, cu o falsă indiferență, cu o falsă modestie, altfel bine calculate.

Erotismul reprezintă o dimensiune importantă a poeziei lui Constantin Preda. Ca și Emil Brumaru, poetul dă frâu liber imaginației, nimic din ce e carnal nu-i e străin, fanteziile erotice sunt etalate/exhibate fără rețineri, dar el nu devine în niciun moment vulgar sau obscen, îl salvează o anume candoare și „naveta” de la carnal la metafizic, de la erotic la mistic: „pune-ți-aș căpșuni pe sâni/peste sfârcuri, rugăciuni//să-ți pun fragi, trifoi pe pântec/trupul tău să fie-un cântec//să-ți pun fragi pe sfârcul stâng/lângă inimă să-ți plâng//să-ți deschei bluza cu gura/sfârcul drept mai cald ca mura//să-ți ridic fusta cu pleoapa/îngerii să tragă grapa//să-ți ridic poala cu geana/zmeură de la tismana//să te ar de primăvară/cu un plug de trestioară”. Sau: „te-am dezbrăcat de o mie de ori/cu privirea/ți-

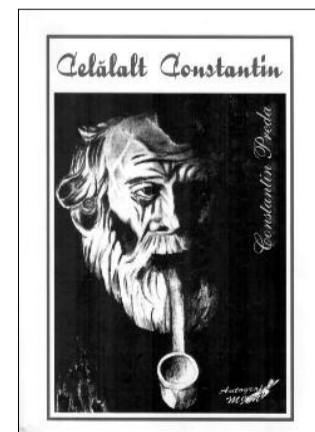
am cumpărat o rochie de nori/mai frumoasă decât nemărginirea//te-am dezbrăcat de o mie de ori/fără să știi/ți-am cumpărat o țară de bujori/din țara marilor melancolii...” Pe această temă, putem face o adevărată antologie de imagini: „când plouă fetele se lătesc în șolduri”; „erai frumoasă ca un asfințit în munți”; „femeie goală luminând prin cărți posace” etc. etc. Uneori, în poezia de dragoste, poetul devine ludic, face jocuri de cuvinte sau jocuri lingvistice: „cândva, demult, cândva, cândva/tu ai fost pentru mine lumina literei A...” Aici e momentul să spunem că în cele mai recente volume, Constantin Preda devine manierist, cultivând cu ostentație o anume redundanță, uzând de repetiții care nu mai sunt figuri de stil propriu-zise, ci obositoare reluări de versuri în n variante, ca-n celebra poezie din anii 50 a lui Dan Deșliu: „Ce-i patria?” urmată de o definiție într-un catren, încă o dată „Ce-i patria?”, iar un catren și tot așa zeci de strofe. Așa scrie poetul de față, de pildă, un poem în 14 distihuri în care primul vers din fiecare distih e „ce femeie nu și-ar dori un fluture...” Și mai are zeci de astfel de poeme. Constantin Preda devine în ultima vreme un manierist și încă în sensul rău, nu ca un Cezar Ivănescu să zicem, un manierist în sensul în care lirica sa se alimentează prin repetiție din poezia lui mai veche. Și asta, în condițiile în care poetul știe să scrie poeme antologice concentrate într-o imagine cu acces la metafizică: „ceasuri/în care se-aude clar/bătând/pustiul” sau: „prăbușit în iarbă/cu rochia ta deasupra frunții/aștept un val nebun ca să mă soarbă/să-ți pot muta sub poale-nmiresmate munții” sau: „dacă aș pune capăt la capăt toate tristețile mele/o, dacă aș pune capăt la capăt toate tristețile mele/s-ar umple de băta de clopot toate sihăstriile din stele” sau, o altă artă poetică, memorabilă: „scriu/de parcă un zeu orb/ascuns în lumină/îmi fură timpul” și altele, și altele. Și, tot așa, în condițiile în care poetul Constantin Preda are acces la imagini suprarrealiste: „o gară zboară peste târgul surd/un inorog plutește în absurd/.../e noaptea lungă, hăuri se deschid/cerbi lopătari boncăluie prin vid” sau „șapte vipere pe-un deal/țineau luna sub un șal” sau „sublimul trage după el un cătun de lacrimi” sau „toate casele au ușile în cer/și ferestrele cât o gutuie” sau „un fel de asfințit cu ușile de vin” ori „am auzit cum plânge întunericul din morții” (!)... Dar, și când nu exagerează, când folosește cu măsură repetiția, poetul creează poeme notabile ca această *întâmplare veche pe malul dunării*: „cele mai frumoase volute/le creează aerul/la întâlnirea cu tremurul sălbatic al sânilor tăi/cele mai frumoase sculpturi, cele mai frumoase hieroglife/le creează aerul/când faldurile rochiei îți dezvelesc genunchii/cea mai frumoasă ceremonie/o creează aerul, ca un rabin./când eu, deasupra ta,/te cercetez ca pe un cer cu stele”.

Poet de real talent (sper că am dovedit-o mai sus prin excesul de citate), Constantin Preda face risipă de versuri frumoase – în sensul bun al cuvântului, dar uneori și în sensul mai puțin apreciabil - , atmosfera perpetuu paradisiacă a poeziei sale dă la un moment dat senzația de saturație, de diabet liric. Dar, cel mai supărător în masivul volum e manierismul din partea ultimă, manierismul găunos. Cu două antologii masive, însumând împreună vreo 2500 de pagini, poetul a dovedit că scrie mult și continuu, că scrie cum respiră. Dacă ar avea înțelepciunea de a face o antologie adevărată de 150 de poezii strălucite (îngropate acum în materia masivă a acestor cărți), ar avea șansa de a rămâne un poet remarcabil în poezia română contemporană, cu adevărat celălalt Constantin (Preda).

Spectacolul poeziei

Poetul este un cântăreț nativ de melopei, cântăreț pe-o singură coardă al iubirii de femeie sau de mamă sau de natură, de natura satului din câmpia Olteniei, autor de pseudobalade, de false jelanii, aflat într-un fel de transă, de inspirație continuă, înșirând metafore și imagini și poezii cantabile, parcă văzându-l pe poet recitându-le artistic pe scene în aer liber, luat de valul cântării, recitându-le cu gesturi ample, largi, de dirijor de fanfară.

Adrian Alui Gheorghe

Cartea de poezie

Poezia lui Vasile Dan de la „melancolia lucidă”, la controlul universului centripet

Ultimul volum al lui Vasile Dan, „Lentila de contact” (Editura „Mirador”, 2015), ne prezintă o fațetă nouă, atractivă, a unui poet care are puterea de a se reinventa de la etapă la etapă, pendulînd de data aceasta între un fals biografism și oniric ridicat la rangul de realitate secundă. Dacă în volumele precedente, „Pielea poetului” (2000) și „Carte vie” (2003), poezia lui Vasile Dan luneca spre manierizare și „clasicizare” a mesajului, ceva „între fericire și decepție”, cum spunea Al. Cistelean, de data aceasta introspectivul care încheie de obicei orizontul textului poetic, devine o atmosferă pe deplin permisivă, generoasă ca desfășurare, ample viziuni transcend spațiul strict al poemului: „Așa cum se scufundă încet în pămînt, cite un centimetru pe an,/ edificiul cel alb al primăriei cu donjon-ul ei cu tot,/ cu primar cu tot,/ iar ferestrele de la parter sînt acum cu luminile/ jumătate aprinse în pămînt/ și fără perdelele tremurînd în aer/ după care cite un funcționar întîrzie îmbătrînd/ singur,/ iar vîntul sărbătorește tot singur pe turn înfoind steagul său ud./ Degetele deasupra tastei într-o coregrafie ce se prelungește în/ sincope/ deasupra fiecărui cuvînt/ încît tăcerea îl închide etanș într-o crustă ermetică/ iar gura e și ea cu un clopot cu limba tăiată/ precum în eboșa lui Hokusai/ cel care și-a vîndut numele la bătrînețe/ unor discipoli fideli./ Dar iată că noaptea se adună toate la locul lor/ precum pe etajere imaginare./ chipul tău stă deasupra în spatele meu/ căci scriu cu spatele la tine/ precum aș purta o cocoșă zilnic în scris,/ iar tu ești aceea, o, zeiță grea,/ căci astăzi este ieri cînd am plecat de acasă/ fără să mai întorc capul înapoi,/ iar ieri este ceea ce o să vină de la apus./ ori de la răsărit,/ de sus ori de jos,/ de aici ori de oriunde cîntă/ ceasurile/ liniștite/ nu dormiți:/ ah, surîsul tău de bărbat apt să nască o idee,/ femeie atunci, grădina a simțurilor,/ dimineată la miezul nopții/ tăcere gureșă într-o limbă moartă, boală/ a atleților imponderabili,/ pasăre la purtător/ în coșul pieptului,/ ploaie de aur irigînd, pic, pic, pic,/ celulele noi,/ lună de la început îngropată/ deasupra.” (Lumină lună). Discursul poetic e, după cum se vede, unul „îndrăgostit de sine”, care se autogenerază printr-o metaforizare abundentă și care excede planurile imediate pentru a atinge, în final, un orizont al jubilației poetice. O „ființă lingvistică”, vorba lui Umberto Eco, conlocuiește ființa poetului, care se risipește în text.

Expansiunea eului în „peisajul poetic” se face din aproape în aproape, ca și cum imaginația s-ar afla pe urmele imaginii, în final constituind o topografie contingentă, care să cuprindă atît căutarea cît și rezultatul, în general imprevizibil: „Era o zi întunecată, era o zi senină, era o zi scurtă, era o zi nesfîrșită./ cineva citea totul, apa, vîntul în creștere./ cutremurele din aer, de pe/ acoperișuri/ mai ales bătăile inimii singure, singure, am putea spune uitată acolo ca/ într-un turn,/ era o zi nouă, era aceeași zi dar în altă săptămîină,/ în altă lună, în alt an, era petică stîngaci pe margini cu nori roșii/ și albicioși, îmi amintesc/ cineva asculta chiar atunci sonata lunii stînd singur de-o parte,/ cineva învăța pe burtă din greu iarăși lecția de anatomie,/ cineva își îndoia genunchiul,/ cineva închidea ochii pe jumătate,/ cineva nu adormea încă din seara trecută,/ cineva deschidea larg o fereastră chiar deasupra,/ era o zi căzută din senin cum am apucat să spun,/ cineva n-a zis însă nimic niciodată despre asta, s-a aplecat puțin,/ a plecat” (Era o zi întunecată, era o zi senină).

E, în poezia lui Vasile Dan, o melancolie lucidă, o înțelegere a contextelor în care viața se subsumează total poeziei, în general nu există întîmplare, ci doar o muncă susținută a tot ce ne înconjoară pentru a (se) poetiza fără oprire, pentru extragerea subînțelesului poetic din orice gest, din orice lucru sau ființă care ne apar în peisaj. Viața este, în general, o dramă

suportabilă. Și dacă tot vorbeam de oniric, ca realitate poetică secundă, trebuie spus că la Vasile Dan raportarea la vis nu este una freudiană, visul este doar o posibilitate de potențare a imaginației, în vis totul este familiar și străin în același timp, ilogic e logic, trupul se spiritualizează și spiritul prinde contur: „Nu mai văzui o mireasă atît de bătrînă./ Aștepta puțin amețită, nerăbdătoare în alcoolul tare/ al nopții./ Ne aflam în cel de-al doilea echinox din chiar acel an./ Îmi amintesc: se scuturau stelele mari, coapte de toamnă/ peste pîrul ei bogat, despletit. Ce căutam însă eu/ acolo, singur cu ea, nu știu nici acum./ Nici ce îi spuneam încet, parcă înecat, cu toate cuvintele/ deodată în gît. Scuiam mai exact/ cu fiecare sunet, vărsam cu fiecare cuvînt/ fierbinte pe fața ei albă, rece, inconsistentă de nea./ Îi topeam cu propria mea răsuflare chipul înzăpezit./ Căci mă grăbeam să termin. Dar nu eram eu însumi,/ cum nu sînt, vai, nici acum/ acel chipeș subțire, aproape imberb,/ împiedicat la limbă, timid, irezistibil atras/ și pierdut în focul ei aspru de gheață ce te devoră atît de încet./ Mai întii jupuindu-te. Apoi/ de carne, de trup./ Oscioarele însă poartă mult mai ușor amintiri.” (Mireasa)

Poemele de notație, parte dintr-un jurnal liric, sunt mici parabole cu o oarecare dinamică epică, care au „rezolvări” imprevizibile și cu atît mai pregnante. Sunt de reținut multe asemenea „respirări” în care detaliul ia fața întregului: „Cu gura uscată și limba pierdută/ ca a unui clopot îngropat în pămînt/ adorm aici în propriul meu trup./ Din gît urcă fără sunet cite-un cuvînt vechi,/ mai vechi decît mine însumi,/ mai tulbure decît singele meu gîlguind prin artere/ pe care-l ascult cum sporește înspumat/ ca apa într-un puț/ ce singur umblă prin lume/ nedestupat.” (Întîmplări crepusculare și alte poeme la Colibița, III). Rețin și acest tip de meditație pe seama derizoriului deturnat de resemnificarea poetică: „Mă gîndeam: morții îi plac mai ales poezii tineri toți/ fără vîrstă fără să îmbătrînescă vreodată/ cum le mai trosnesc atunci oasele precum niște versuri/ nou-nouțe sub pneurile ei/ foarte, dar foarte critice/ apoi brusce sar ei iar în picioare” (Poezii tineri).

Dacă Al Cistelean spunea cîndva că Vasile Dan scrie „o poezie frumoasă, poate chiar prea frumoasă” și că ar fi ieșit „dintre coastele îngerești ale lui Ioan Alexandru”, în recentul volum există o accentuată atitudine anticalofilă, un soi de eliberare a imaginației, ceremoniosul este subminat din interior, ritualul s-a terminat, de acum putem să ne întorcem la firescul de fiecare zi: „Poet bețiv e un pleonasm, dă din mînă gramaticul./ Vierme scîrbos, scuiță uscat slăbănoșul./ Ciine slobod din lanț, țipă femeia sfîșiată dimineată./ Bătrîn libidinos, plînge feița printre sughițuri într-un colț./ Soare al dreptății, declamă nebunul de după gard, printre gratii./ Seara e liniște se închide cimitirul/ cu un lacăt la care iarăși i-am pierdut cheia./ rîde administratorul./ Cercul e pătrat ca soarele în apă, suspină miopul./ Stîngaci de două mîini precum ai muta oul/ ăsta de colo colo, ezită orbul./ Să vorbești cu inima nu-ți plescăi doar buzele, făcea supărat mutul./ Fugi într-un singur picior precum vîntul/ iscat din senin, căzu în șotron copilul./ Înalt ca iarba în care se pierde repede și regele cu calul/ lui cu tot, chițăi de pe casă somnambulul./ Alb ca zăpada în care își spală mai întii picioarele morții,/ se luminează cu gîndul aiurea gospodina./ Zorît ca focul ce roade repede totul de jur-împrejur,/ pufăi din pipă de unul singur în casă bătrînul./ Copil din flori precum un text apocrif,/ vorbi celălalt, cel din oglindă sau tu,/ cititorule” (Aporie).

„Pielea poetului” este, în continuare, una mult încercată, poezia duce la o accentuată oboseală existențială, sintaxa poetică se ofilește în glastra paginii neglijată de cititor. Ce e, în acest caz, poezia? E un panaceu care poate fi administrat în orice doză, fără niciun risc, în fața

„Pielea poetului” este, în continuare, una mult încercată, poezia duce la o accentuată oboseală existențială, sintaxa poetică se ofilește în glastra paginii neglijată de cititor. Ce e, în acest caz, poezia? E un panaceu care poate fi administrat în orice doză, fără niciun risc, în fața iminenței finitudinii e o amînare, o minciună convenabilă.

cronici

Echivalențe

George Bacovia

(n. 4 septembrie 1881 – d. 22 mai 1957)

Nervi de primăvară

Primăvară...

O pictură parfumată cu vibrații de violet.
În vitrine, versuri de un nou poet,
În oras, suspină un vals de fanfară.

O lungă primăvară de visuri și păreri ...

O lungă desertare zvoneste împrejur,
E clar și numai soare.
La geamul unei fabrici o pală lucrătoare
Aruncă o privire în zarea de azur.

O nouă primăvară pe vechile dureri ...

Apar din nou țărani pe hăul de câmpie,
În infinit pămîntul se simte tresăltînd :
Vor fi acum de toate cum este orișicînd,
Dar iar rămîne totul o lungă teorie.

O, cînd va fi un cântec de alte primăveri?!...

Spring Neurosis

By George Bacovia

Translated by
PROCOPIE CLONTEA

Spring...

A painting perfumed with vibrations violet,
In shop windows, poems of a new young
poet,A brass band which fills the town with
sobbing bars of waltzing.Another spring of vague opinions and
dreams...A long awakening resounds inviting like a
lure,The sky is cloudless, the sunrays
downwards aim:A factory window displays a working flame
Which looks out curious at the skyey azure.

Another spring over the old pains...

Again the peasants show up on the endless
plain,The earth in turn starts up for distance
infinite:There'll be plenty to drink and plenty to
eat,

But, alas, all of it is theorising in vain.

Oh, when will birds' singing be heard after
a new spring's rains ?!

iminenței finitudinii e o amînare, o minciună convenabilă. Poet monofonic, Vasile Dan topește în magma poetică aluziile livrești, metafora este forma de idealizare a lumii imediate, de iubire necondiționată chiar și totul se petrece într-un univers centripet în care creatorul este demiurg și victimă, în același timp: „Sînt, știu, un poet sceptic./ Nu-mi fac absolut nici o iluzie/ cu poezia mea./ Numărul celor care o vor citi nu mă obsedează deloc./ Nici tirajul vîndut al cărții noi de poeme/ pe care mi-o smulge doar editorul./ Ele sînt afacerea mea subterană. Ascunsă. Incestuoasă./ Știu doar eu că le scriu./ Iar acest lucru scapă întîmplător/ spre cititor. De cele mai multe ori/ prea tirziu pentru mine. Sau fără să știu./ Dar pentru el, nu, e proaspăt, nou-nouț:/ poemul meu îl poate salva de ceva în ultima clipă./ Cumva ca într-un transplant de organe rar compatibile./ El e chiar asta, o donație de organe./ De inimă. De ficat. De piele. De suflu./ O parte vie din mine cel nevăzut/ trece atunci direct în el./ Ori precum morții îngropați în cer, în Tibet,/ dați la vulturi.” (Sînt un poet sceptic).

Vasile Dan pare a fi, astfel, adeptul fervent al unui cult rar, dar care în secret, în urma unei severe introspecții, se îndoiește de valabilitatea demersului și chiar a destinului său. Dar cu cît se îndoiește mai tare, cu atîta își consolidează, în final, credința originară.

Piatra Neamț, 25 aprilie 2017

Viorel Nica

Printre cele decantabile și cele nedecantabile

Jacques Brel (1929-1978) este cel mai cunoscut și mai popular poet belgian din secolul XX. În măsura în care aparține modernității târzii, poezia sa (tradusă în limba română de Paula Romanescu și publicată de Tipo Moldova în 2015 în volumul selectiv *Sosesc!*), izvorăște dintr-o intenție precumpănitor recuperatoare, propunându-și să reactualizeze frumusețea liricii trubadurești, să-i redea cantabilității farmecul originar, să așeze melopeea într-o poziție privilegiată, să propulseze iubirea (cu tribulațiile-i inevitabile) în prim-plan, să creeze o ambianță microarmonică (din când în când tulburată de către unele note disonante), să impresioneze prin caracteru-i profund-vibrant, să-i inducă cititorului receptiv, maleabil sentimentul că-i este dat să participe la treptata dezvoltare a unui mister veritabil, că-i este îngăduit să se desfete în cel mai înalt grad estetic cu putință.

Străduindu-se să-și construiască un spațiu liric inconfundabil, întrucâtva mitologizat, poetul mai degrabă nomad decât sedentar se simte solidar cu fascinantul „Ținut Plat”, pe care îl cântă într-o manieră exuberantă, identificându-l ca pe un „loc fermecat”, plin de vrajă ancestrală, situându-l în nebulosul „nord îndepărtat”, locuindu-l într-un chip imaginar, apreciindu-i geamătul neîncetat, fina-i așezare „sub soarele bălai”, caracterul prin excelență natural, „cum nu-i altul pe lume” (evident într-o lume ce, sub desvrajitoarea presiune tehnologizantă, se denaturalizează pe zi ce trece). Cu siguranță că numai aci putea el unul să-și petreacă fericita copilărie, tematizată adesea cu entuziasm și cu bucurie, într-o notă exaltant-feerică, de o simplitate admirabilă. Demne de a solidariza cu ele sunt și ființele bătrâne pe care autorul poemelor *Bătrână, Bătrânii* le portretizează într-un mod condescendent-simpatetic, surprinzându-le în precaritatea vârstei lor nu tocmai de invidiat, exprimându-și compasiunea față de ele, dându-și silința să le înțeleagă inevitabila degradare, să le prezinte în comoda viață în drum spre moarte, să le evidentieze muțenia austeră, incapacitatea de a se mai iluziona, plânsul tremurat, lipsa viselor, mersul încetinit, orizontul din ce în ce mai îngustat, aiomarea cu niște jalnice „vreascuri umblătoare”, somnul prelungit, nerevigorator, insistența de a face umbră pe lume, de a i se atășa vieții cu îndărătnicie, pendularea neîntreruptă, măcar că inconsistentă, lipsită de perspectiva înseninării, redresării, recontactării la circuitul celor exploziv-vitale, pururea debordante.

Cântând iubirea, perseverând în a o înfățișa într-o modalitate recuperator-trubadurească, onorând-o neconștient, prezentând-o ca pe o chintesență a existenței fericite, foarte multe poeme breliene (*N-ai înțeles nimic, Nu mă părăsi!, Tandrete, Îndrăgostiții, Iertare, Spune-mi de-ar fi adevărat* etc.) se dilată considerabil, devin patetice, recurg la o anumită retorică neoromantică spre a se desfășura într-o manieră cât se poate de dezinvoltă, se dramatizează cu lejeritate, captează melos-ul suav, diafan, consonant, zăbovesc asupra îndrăgostiților, străduindu-se să-i facă îndeajuns de credibili, să atragă atenția asupra inocenței, demnității, gingășiei lor, să-i surprindă fericiți sau nefericiți, să-i înfățișeze într-o lumină de cele mai multe ori mângâietoare, caută să se molipsească de tandrețea-i inepuizabilă, recurgând la expresii fine, la subînțelesuri tainice (dacă ni-i permis să tautologizăm cu intenția de a sublinia caracterul misterios al fenomenului erotic), la ritmuri alegra, la metafore temerare, la versuri cizelate cu multă răbdare, cu subtilitate interconectate în cadrul unor strofe bine strunite, la imagini vioaie, de o varietate apreciabilă, la simboluri vibrante, destul de ușor de interpretat.

Alteori în orizontul poetic ușor dilatat își face apariția credința creștină, intens asumată de către evlaviosul eu liric (în compozițiile *Dumnezeu, Sfântul Petre*) care simte nevoia să I se adreseze Creatorului suprem dintr-o postură smerită, să-și exprime recunoștința creaturală, să-și mărturisească nețărmitul respect față de transcendența minunată. Sunt și situații însă când credința se preschimbă, pe nesimțite, în tăgădă virulentă, degenerând într-un soi de provocare insolentă. Probabil că unde vrea să fie în pas (și în ton) cu epoca secularizată, poetul își permite să-l ia

peste picior pe Sfântul Petru, prezentându-l (dintr-un unghi ireverent) într-o postură caraghioasă, desacralizată, rătăcit prin Calea Lactee, dezaureolat, frizând prozaicul riscant.

Trecând dincolo de hotarele liricii trubadurești, pătrunzând în „aria prostiei” puternic atașate condiției umane ca atare, J. Brel își ridică investigația poetică pe o înaltă cotă epigramatică, scoate în relief puternica tentație a omului spre prostire, acut manifestată ori de câte ori existența i se dereglează, se malformează, se lasă copios corodată de fel și fel de excese nocive, admite să se degradeze în fel și chip, ba chiar să regreseze în cel mai lamentabil mod cu putință câteodată, renunțând la minimum de circumspecție, lăsându-se copleșit de arbitrarul zănic, frizând absurdul mai mult sau mai puțin monstruos, făcându-se complice cu caraghioslăcul oripilant, căzând pradă abstrusului și derizoriului (după cum ne face cunoscut în incisivele poeme: *Aria prostiei, Maimuțoi* etc.).

După o imersiune atât de dezagreabilă în ceea ce-i displace mai mult decât orișice, în ceea ce-l irită enorm, în ceea ce-l dezgustă din cale afară, el simte nevoia să sondeze inefabilul (prezent în *Odă nopții* sau în *Nu știu de ce*), să voiajeze pe niște tărâmură eterice (precum *Insulele Marchize* unde „Seara se aprind focuri tăcerea e adâncă/Luna pe cer apare și urcă urcă/Marea parcă se sfărâmă valurile-s strivite/De stâncile cu nume de dor și de ursite”), să descopere o seamă de lucruri mai acătării, înzestrate cu o puternică rezonanță simbolică, să facă saltul de pe tărâmul realului dizgrațios pe cel al idealului grațios, să se lase în voia aspirației de dezamăgire spre a putea accede, prin mijlocirea imaginației avântate, altundeva, aiurea, te-ai mira unde, să se pună în slujba evanescenței misterioase, să exploreze depărtarea mai mult sau mai puțin nebuloasă, să le deceleze pe cele imponderabile, să cerceteze chipurile inocente ale copiilor de pretutindeni, în al căror cântec suav, plâpând, minunat „se-aude mierla cum își depune perla/Pe o margine de vânt”, să se gândească la un cu totul alt mod de viață, bazat mai degrabă pe demnitate decât pe lașitate, constituit de mult mai multe ori într-o manieră lejeră decât în una împovăraătoare, susținut într-o mai mare măsură de omenia luminoasă decât de neomenia întunecată.

Pe măsură ce se decantează, lirica breliană ne încredințează că „E bine să vedem tot ce-i frumos și pur/Seninul din înalt limpedele azur”, ne îndeamnă să auzim doar „cântecele de leagăn și ruga de copil”, ne propune să murmurăm „litanii pentru o iubire” pură, armonioasă, ne sugerează să insistăm „În încercarea de-a atinge/Steaua de neatins”, ne face cunoscut faptul că „orice om are-o Dulcinee” resimțită mai degrabă ca dor palpabil decât ca realitate palpabilă, că „dragostea ne este împărăție sufletească, pe care s-ar cădea s-o purtăm de-a pururi în conștiința noastră fericită, ne dă de înțeles că am putea fi blestemați în eventualitatea că ne-am hotărî să-l preferăm pe a avea lui a fi (ceea ce facem, evident, ori de câte ori ni-i aminte să ne comportăm într-o manieră mai degrabă prozaică decât poetică, alegând să strângem o grămadă de lucruri, să intrăm neapărat în posesia celor râvnite cu tot dinadinsul, să ne reificăm fără a sta prea mult pe gânduri).

Dincolo de orice tentativă decantatorie (ce-o obligă să dea un „sens mai pur cuvintele tribului”, să se înscrie pe o traictorie esoterică-simbolistă), ea nu-și ignoră cătuși de puțin obligația de a cuprinde, în câmpul său largit, și pe cele nedecantabile, de a ne introduce în orizontul celor tulburi, vâscoase, răvășitoare, de a ne face cunoscute tracasantele tribulații erotice, cărora le cad, din când în când, victime amantii neloiali, iritați, nestatornici, de a se face francă purtătoare de cuvânt a prieteniei atât de plăcute, totdeauna binevenite și reconfortante, de a evoca o seamă de figuri atrăgătoare, gata să-și petreacă viața într-o manieră relaxat-boemă, mai plastic spus „Între absint și rugăciune”, de a depune mărturie (în cunoscuta accepție gadameriană, ce-i conferă artei lirice privilegiul de a se raporta constant celor petrecute pe diferitele paliere ale realității inepuizabile) despre penibilele vremuri de decadentă, în care foarte mulți oameni se dezumanizează de la o zi la alta, se pomenesesc „de vise-abandonați”, lipsiți de speranță, de virtute, de reperele esențiale, plictisiți nevoie mare, ruși unii de alții, incapabili de a-și mai înțelege în profunzime semenii, constatând, cu amărăciune, că „O frângere-i ființa lor întreagă”, sesizându-se așadar dintr-o postură tragică, sfâșietoare, accentuat-desființătoare.

Petru Pistol

Diortosiri

Moto-ul: „că nu este nici o gramă / Din a lumii scrieri toate să nu aibe melodramă” (*Levantul*).

Omne simile claudicat

Într-un text despre *Moarte și demnitate* din volumul de „gânduri rapide asupra unor subiecte esențiale”, intitulat *Despre frumusețea uitată a vieții*, Humanitas, 2014 (ediția a doua), Andrei Pleșu stigmatizează conceptul „moartea asistată”: „Un «expert» binevoitor te trece profesionist dincolo, sub privirile duioase ale familiei. Cei care pledează pentru acest fel de a muri folosesc frecvent sintagma «moarte demnă», moarte care reușește să evite mizeria umană asociată, de obicei, sfârșitului” (p.121). Atât îi repugnă distinsului moralist termenul consacrat, *eutanasi*, încât îl face inexistent. (Pe bună dreptate: neplăcându-mi realitatea pe care o acoperă un cuvânt, nu-mi place nici cuvântul. Dacă – să zicem – o atare „idiosincrasie”, cultivată sistematic, ar deveni normă a limbii, ar putea fi împiedicată astfel proliferarea unor lexeme greu de digerat).

O comparație între moartea Mântuitorului, cortegiu al suferinței în triumf și moartea „sterilă” a lui Socrate îl plasează pe filosof în plutonul *sinucigașilor*.

Nu de adevăr vorbim, ci de îndreptățirea comparației.

Experiența vieții *umane* a lui Iisus Hristos epuizează sensul ultim al cuvintelor. Parametrii trăirii Lui pe pământ sunt perfecțiunea, desăvârșirea, scopul *ultim*, *desăvârșit* al misiunii Lui în lume fiind mântuirea acesteia, sfințirea ei. Virtutea lui Socrate însă este respectarea cu religiozitate (*religio = iustitia erga deos*, „dreptatea față de zei”, la Marcus Tullius Cicero) a legilor (legile fiind privite și ele cu evlavie similitudină). Andrei Pleșu zice: „Dacă Iisus ar fi ales moartea «demnă», în accepțiunea de azi a termenului, ar fi intrat în impunătoarea galerie de sinucigași de elită, de la Socrate la Petroniu și Seneca, însă n-ar fi mântuit pe nimeni” (p.123).

Se impune aici, credem, o *orto-grafi*ere: ghilimetarea lui *sinucigaș*. Pentru că Socrate nu avea de ales: ori moartea fizică și păstrarea credinței în inviolabilitatea legilor cetății sale, ori speșurul. El a ales să-și păstreze *cu religiozitate* credința în legi, așa cum Iisus Hristos și-a păstrat *cu sfințenie* credința în Lege.

Despre Dumnezeu – Omul nimic de spus; despre Socrate, om fiind, avem dreptul să vorbim. Ce este nedemn în postura lui sublinară? În lotul lui, acela al înțelepciunii lumești (*saecularis sapientia*), alegerea lui este desăvârșită; numai că aceasta (*profana sapientia*) este „o prostie în ochii lui Dumnezeu”, spune Apostolul Pavel într-o retorică nu departe de genul apofatic al rostirii, iar înțeleptul (filosoful) – „un animal de glorie” (Tertullian).

Ar mai fi ceva. Fiecăruia „îi vine bine” moartea pe care o are. Cum i-ar fi stat (*sit venia verbo*) lui Iisus Hristos sfidând moartea ori tratând-o cu înțelegere co-ființială? Ce-ar fi zis omul, cărcotaș cum îl știm: „ – Păi da, știind Tu că moartea pentru Tine e o chestiune doar de trei zile, ai găsit resurse pentru a-Ți da un sfârșit în demnitate ...” Cât despre Socrate, filosoful ar fi fost calul de bătaie al batjocurii vulgului – care-i caută cu lumânarea și dintotdeauna nod în papură înțeleptului – dacă moartea lui n-ar exclude suferința fizică. Fiind vorba de condamnarea unui om liber și nu a unui tâlhar de obște ori a vreunui sclav înrăit, Socrate intră într-o moarte cu blazon. Dar nu prin negociere compromițătoare, ci conform legilor poliade (pe care oricum nu le-ar fi încălcat). Cât despre sinucidere, gândul acesta îi era străin filosofului. Mai curând accepta invitația la un banchet ori la frumoasa hetairă, unde se comporta – încă și aici – cu demnitate. Datorită acestei disponibilități de a le îmbrățișa – cum s-ar spune - și pe cele ale Martei și pe cele ale Mariei, demosul îl îndrăgea, căci se regăsea în chipul lui de satir. Iisus Hristos însă susținea sus și tare că El nu aparține lumii acesteia. Iar norodul nu acceptă să nu-i semene.

Cu toată această condiție umană, asumată de Fiul lui Dumnezeu, în pofida dreptului la ultima suferință, diferența de statut existențial de la om la Dumnezeu impietează demersul unei comparații Socrate – Iisus Hristos, de vreme ce, chiar și într-un univers ontologic unitar, *orice asemănare șchioapătă*.

Fiind vorba de condamnarea unui om liber și nu a unui tâlhar de obște ori a vreunui sclav înrăit, Socrate intră într-o moarte cu blazon.

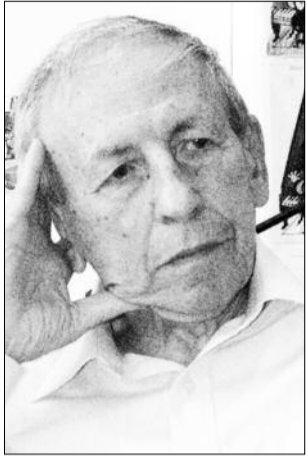
Dar nu prin negociere compromițătoare, ci conform legilor poliade (pe care oricum nu le-ar fi încălcat). Cât despre sinucidere, gândul acesta îi era străin filosofului. Mai curând accepta invitația la un banchet ori la frumoasa hetairă, unde se comporta – încă și aici – cu demnitate.

Datorită acestei disponibilități de a le îmbrățișa – cum s-ar spune - și pe cele ale Martei și pe cele ale Mariei, demosul îl îndrăgea, căci se regăsea în chipul lui de satir. Iisus Hristos însă susținea sus și tare că El nu aparține lumii acesteia.

Datorită acestei disponibilități de a le îmbrățișa – cum s-ar spune - și pe cele ale Martei și pe cele ale Mariei, demosul îl îndrăgea, căci se regăsea în chipul lui de satir. Iisus Hristos însă susținea sus și tare că El nu aparține lumii acesteia.

Marin Ioniță

De ce, Doamne, atâția dumnezei?

- Nu, nu, nu !...

Mă trezesc scâldat în sudoare. Mi se zbate carnea pe oase, privirea pe pereți, creierul în teastă. Saltă patul sub mine.

- Nu vreau, nu vreau, nu vreau! Pleacă, lasă-mă!, strig de m-ar auzi și morții în cimitire.

- Frica, omule, frica...

- Taci !

- Eu tac. Dar vin ăia cu tranchilizantele. Și nu fac altceva decât să-ți prelungească la nesfârșit coșmarurile.

Încerc să mă stăpânesc.

- Un monstru? Un demon?

- Mi-am petrecut noaptea cu o zeiță. Prea frumoasă. M-a năucit cu strălucirea ei.

- Te-a acceptat? Te-a agresat? Ați făcut dragoste?

- A vrut să mă ia! Să mă ducă nu știu unde!

- Ispita. Născută din dorință. Amăgire...Toți zeii, o minciună...

Cinicul. Filozoful de salon. Salonul dintr-un spital de smintiți.

- Omul, omul, omul! Omul și frica!

- Ești nebun?

Cinicul se scarpină în barba lui rară. Tace adâncit în cugetări. Parcă ar dibui cu gândurile legăturile nodului gordian.

- Frica, omule... Venim cu ea încă de pe când nu ne desprinsesem bine de maimuțe...

- Frică de ce?

- De tunete, de fulgere, de trăsnete, de întuneric, de vânt, de zgomote, de furtună, de fiare sălbatice, de ceilalți, de tine însuși. Întrebări fără răspuns: Cine tună? Cine ninge? Cine face ziua, cine face noaptea, cine stârnește furtuna, de ce îmbătrânim, de ce murim, unde ne ducem, de unde venim, ce am fost mai înainte, ce o să mai fim?

....

- Zeii, zeii, ce e cu ei?, îl somează o voce imperativă.

- Păi, s-o luăm pe îndelete: omul nu știa la vremea aceea de ce se întâmplă tot ce se întâmplă. Și a ajuns la concluzia că există niște puteri nevăzute și necunoscute. Dar unde se aflau ele? Poate într-o piatră, într-o stâncă, într-o movilă, un cot de deal, o baltă, o buturugă, un mal, un copac, o fiară sălbatică. Și așa au apărut superstițiile, miturile, legendele, basmele, poveștile. Dar nu a fost de ajuns. I-a făurit pe zei. Aidoma cu el, dar nemuritori.

- De ce?

- De frică! Și din nevoia de protecție. Se simțea neputincios. Avea nevoie de ocrotire. Și i-a creat pe zei, ca să se supună lor și să se roage să-l aperse.

Nu știu cine îl mai ascultă. Eu trag pătura peste cap. Dar el nu se lasă.

- A început apoi să construiască pentru ei. Mai întâi un stâlp, axa lumii. Apoi, doi. Peste care a așezat o grindă. Prima poartă de trecere în lume. Altarul din pietre așezate în cerc pe iarbă. Apoi, construcțiile. Până la cele uriașe. Megaliții. Piramidele... Mai încoace, bazilicile, catedralele, moscheele, templele de tot felul.

- Pentru cine, dacă zeii nu existau?

- Ba da, ba da, în închipuirea noastră. Am zis asemenea cu noi. Dacă omul ar fi avut alt chip, altfel ar arăta zeii. Cai, lupi, urși, balauri, broscui. A spus-o și un confrate din Antichitate... Dar omul a evoluat. De când a pus piciorul pe lună, ce mai contează măgura, piatra, stânca, balta? A sosit Amurgul Zeilor.

Vreau să-l desființez. Chiar în clipa asta. Să-l arunc în adâncul neantului fără fund. Nu pentru că stă în butoi, că profanează sanctuarele și umblă cu lumânarea aprinsă ziua în amiaza mare. Ci pentru cugetările lui nesăbuite, care uneori nimeresc la țintă, tăind ca bisturiul până în măduva conștiinței.

Mă tem să nu sară și la Dumnezeu. Nebunii nu au discernământ!...

*

Ținut cu forța în pat. Legat.

Forțele. Forțele. Cine sunt ele? Cine le știe?

Sunt copilul forțelor. Produsul lor. Dar nu le-am cunoscut. Nu știu cine sunt. N-au chip. N-au glas. N-au sentimente. Dar rațiune? Sunt inconștiente? Și pe ele cine le-a zămislit? Cine le-a plămădit? Cine le-a născocit? Și când? Au și ele un început? Vin din nimic? S-au născut din ele? Din hău? De nicăieri? Puteri? Forme de energie?

Și, dacă n-au substanță și dacă n-au materie, din ce sunt făcute? Și ce sunt? Putere? O formă de energie? Nimic mai mult? Nimic mai puțin? Nimic mai clar? Toate încercările noastre de a le

defini rămân în zadar.

Forța care face sămânța să încolțească. Floarea să rodească. Embrionul să crească. Forța vitală. Care te ține în viață. Care face lumea să nu se risipească. Universul să nu se piardă în expansiune. Universurile...

Gravitația. Atracția planetară. Universală. Legi precise. Nicio abatere... De la începutul lumii... De dinaintea începutului...

Geotropia. Fototropia... Oricum ar cădea grăunța când germinează, rădăcina se îndreaptă spre centrul pământului. Tulpina numai în atmosferă. Și această forță nu e nici gravitație, nici câmp magnetic, nici atracție universală! Atunci ce să fie? Și câte alte minuni, cu nume, fără nume... Savanții încearcă să le explice de mii de ani. Nu au reușit.

„Închide gura, ce ai rămas ca la dentist!?”

Într-o boabă ca de rouă, viitoarea ființă. Cu tot al ei. Până și culoarea părului și a ochilor, statura, organele toate în așezarea lor, venele, arterele, glandele, nervii și acea uzină numită creier. Care e misterul informației genetice?

Până și numărul de ani normali. Ce forță ne programează înfățișarea, uzura, sfârșitul?

Filozoful spune că mă aflui aici prin forța împrejurărilor. Într-un pat de spital. Spital de nebuni. Iată că și împrejurările au forța lor.

De data asta, eu am vrut. Forța voinței. Forța gândirii. Forța nebuliei. Forțe oculte. Demonice sau sfințite? Forța putinței, forța pietrei nesfârșimate, forța pietrei aruncate, forța pumnului... Forța fericirii, forța pizmuirii, forța căinței, forța credinței, forța tăcerii, forța urii, forța iertării, forța iubirii, forța morții, forța învierii, forța clipei, forța eternității...

*

Credeam că mi-a trecut demult această boală. Care mă stăpâna din tinerețea anilor de liceu. Am ținut-o înăbușită. Dar, ca un blestem, întrebarea își adună toate puterile...

De ce, Doamne, atâția Dumnezei? Să se lupte între ei? Să se sfâșie? Să-și cucerească teritoriile? Cerul, pământul, lumea? Oamenii, care să se ucidă pentru ei? Și care e mai mare? Cine e mai sus? Cine este Dumnezeu Dumnezeilor? Cine pe cine a născut? Cine pe cine a făcut? Și când? Și din ce l-a zămislit?

Mirat că nu am fost trăsniț când căutam acest răspuns, mă aștept acum la orice. În acest pat de spital. Spital de nebuni. Dar n-aș vrea să înghit gălușca până nu aflui răspunsul și la întrebarea asta.

De ce Ra, de ce Osiris, de ce Marduk, Brahma, Budda, Iehova, Zamolxis, Zeus, Jupiter, Odin, Allah și câți mai erau pe când Tu pluteai singuratic peste apele tăcerii?

Ți s-a urât să fii singurul? Să fii unicul?...

Biblia ne spune cum ai făcut lumea, cum ai despărțit lumina de beznă, tăria pământului de apele stătute, cum ai creat toate ființele. Și perechea de oameni. Dar dumnezeii ceilalți tot Tu i-ai plămădit? Sau se ascundeau demult prin unghere de universuri?

Care al cărui zeu? Zeul meu, zeul tău? De ce să ne batem? De ce să ne decimăm? De ce să ne împușcăm? De ce să ne decapităm? De ce să ne măcelărim? De ce teroriști? De ce sinucigași? De ce kamikaze?

Doamne, ce de lume a murit pentru Tine! Pentru ei. Și mai moare...

Mie îmi ajunge Dumnezeu meu!...

Eu știu de la început că am fost botezat creștin ortodox. N-am avut de ales. Acesta este Dumnezeu care mi s-a dat. Cu el am rămas. Și rămân până la ultimul ceas. Și-I ascult porunca: „Să nu ai alți Dumnezei în afară de mine!”...

Nici nu mă mai interesez cum am venit noi, oamenii, pe lume. Din țărână? Frământați din apă și din Duh? La început bărbatul? Apoi, dintr-o coastă a lui, femeia? Și a văzut Stăpânul Cerului și al Pământului că e bine? Și a făcut pasul următor?

Nu-mi urăsc părinții. Pe Adam și pe Eva. Că nu au rămas în Rai din cauza nesăbuiții lor. A dorinței de a voi mai mult. Că au mușcat din fructul interzis. Ca să cunoască. Ca să știe. Ca să fie egali cu zeii. Nici nu m-am întrebat de ce nu în alt fel. Aleagă cine ce vrea! Eu am luat lucrurile de-a gata...

Veneam dintr-o casă cu icoane. Dintr-o biserică sătească unde nimeni nu pune sfântenia la îndoială. Dar iată, pe coperta cărții mele de zoologie, nu se află semnul divinității. Portretul

Sterian Vicol

Cum să scriu?

Când bați floarea-soarelui și semințele cad, luate de vânt, pe alte meleaguri, când mama șterge icoana de praf, ființele abia născute, oarbe, sunt hrănite cu leacuri –

Sub duna de nisip, sămânța, și ea oarbă, se rupe pe sine să-și capete vederea-ntâi, apoi, trupul ei subțire, ca un vârful de coarbă perforează câmpia și-i pune luminii căpătâi!

Dar cade, oh, spicul în gura coasei, târziu, cum și sângele cade din pasărea-mpușcată, și-atunci, sub creanga stejarului, cum să scriu că tot mă mir, că mâna-mi încă e curată?

Călătorind, tot călătorind, tot prin vamă, cu floarea-soarelui la piept, cu spicul greu, cineva drumul și sângele-mi destramă cum însăși cărarea cernelii din versul meu.

Salcâmul american

Crescut în gardul cu nuiele de gutui și de salcie, împletit de tata, salcâmul american, fără niciun cui, salvează ograda și iarba, și roata!

Ce are totuși, doamne, sârma de rufe cu salcâmul de care-i legată în zori, când biciul cărării trece prin tufe direct spre cuibul de privighetori?...

Copiii au, sau nu, rufe murdare, aruncate pe sârma de-o creangă atârnată, numai atunci, fântâna, iată, îmi pare că dă afară pân la linia ferată!

Crescut la gardul din nuiele de plopi, de gutui și sălcii împletite, ca-ntr-un cult, salcâmul american te sună când dezgropi clopotul ascuns de tata, mai demult!

Oul de lut

Cuib bătut de lună plină, în oval ca ou de lut, unde norul n-o să vină fiindcă-i leagăn de-nceput –

Cad și umbre peste dânsul, sunetu-i doarme în fruct ascunzându-i noaptea plânsul apei de prin viaduct –

Dacă nimeni nu-i pe-afară, și să-l vezi și să nu crezi, cuibu-i cheag sau poate gheară putredă de la amiezi –

Că e sus tăiat de lună, jumătate ou de lut, doar cu norul se-mpreună leagăn dulce de-nceput!

lui Darwin! Cu barbă...Și fața nu prea departe de cea de maimuță...

Viața pe pământ, zice filozoful din Galapagos, a apărut nu din porunca divinității. A lui Dumnezeu, care plutea pe ape, sătul de singurătate. Și biologul susține că a apărut, așa, spontan, din oceanul primordial. Schimb de materie și energie. Moleculă. Celulă. Puls. Reflux. Impuls. Prima celulă. Cu asta a început lumea...

Îndoieli. Convingeri. Minte de copil. Totul e bine, când se termină cu bine...

Originea și evoluția omului. Munca. Uneltele. Proteina superioară de origine animală. Omul maimuță. Hominidul. Homo erectus. Primul care se ridica pe verticală, în două picioare, ca să privească lumea din zare în zare. Omul abil. Omul făcător (faber). Omul cutezător. Și tot așa până la homo sapiens. Dar și homo religiosus, fără de care nu se putea.

Și iar mă trezesc cum împung în platoșa uitării mele întrebări pe care le credeam înăbușite. Și iar de ce Ra, de ce Osiris, de ce Marduk, Brahma, Budda, Iahve, Zeus, Jupiter, Zamolxis, Odin, Allah și câți mai erau pe când tu pluteai singuratic peste apele tăcerii?...

Încă o dată, pe ei tot Tu i-ai plămădit? Mai înainte de perechea ancestrală Adam și Eva? Oricum, mie îmi convine. Nu se putea o legendă mai frumoasă. N-aș fi vrut să zac mumie într-un sloi de gheață sau de sare, pe care să-l topească o bovină cu limba ei lungă și aspră, chiar dacă ar fi fost vaca primordială.

Ține-mă, Doamne!

Biblioteca de filosofie

Ce este un filosof?

Originalitatea lui Yves Cattin în *Înțelegerea filosofiei* (trad. de Raluca Arsenie, Ed. Institutul european, Iași, 2000) constă în faptul că în loc să încerce un răspuns direct la eterna problemă: ce este filosofia?, el meditează la întrebarea: ce este un filosof? În felul acesta se ajunge, indirect, și la o înțelegere a filosofiei, nu doar la cunoașterea unor definiții care nu prea mai spun mare lucru, în special neinițiatilor, de felul: "iubire de înțelepciune". În formatul colecției *Memo*, unde apăreau în anii '90 ai secolului XX și în primii ani ai noului mileniu multe cărți importante despre varii domenii ale culturii, cartea nu este una masivă, însă intensitatea gândirii și concentrarea expresiei nu o fac ușor de citit. De fapt, ca să înțelegi o carte de sau despre filosofie trebuie să gândești împreună cu autorul ei, nu doar să-l lași pe el să gândească pentru tine, ceea ce nu-i întotdeauna confortabil.

Disconfortul pe care-l provoacă apariția filosofiei celor care nu sunt filosofi (non-filosofii) este chiar tema centrală a cărții lui Yves Cattin. El pornește de la contradicția dintre pretențiile de cunoaștere absolută a adevărului emise de fiecare filosof important, dar contrazise de alți filosofi, și simțul comun al celor care nu sunt filosofi și care văd în speculațiile filosofice o distragere de la activitățile serioase. Este chiar unul dintre motivele condamnării filosofului grec Socrate. Atunci, dacă e atât de greu ca filosofia să pătrundă în lume și să ofere soluții la problemele vieții, de ce este ea necesară?, se întreabă autorul. Răspunsul dezvoltat în întreaga carte este că doar ea poate da seama de umanitatea omului, ocrotind-o în felul acesta. Totuși, filosofii au fost întotdeauna niște marginali, iar astăzi mai mult ca oricând. Să fie tocmai ei purtătorii umanității?

Este evident că între filosof și non-filosof există o ruptură, accesul la filosofie, se știe încă de la Platon, realizându-se printr-o convertire similară celei religioase, adică o mutare a centrului existenței și o schimbare a felului de a trăi și de a vedea lumea. Dar în felul acesta, depărtându-se de majoritatea semenilor, nu dezertează filosoful din umanitate?

Omul obișnuit își pune probleme și caută răspunsuri care să-i ghideze acțiunea, răspunsuri pe care le află la nivel strict mundan, cotidian, în datele situației de la care a plecat. Răspunsurile filosofice în schimb transcend acest plan al vieții de zi cu zi, deoarece întrebările de tip filosofic au caracteristica de a se referi implicit sau explicit la lume ca totalitate. Spre exemplu, la întrebarea centrală a metafizicii: "de ce există ceva și nu mai curând nimic?" (Leibniz), nu se poate răspunde rămânând la nivelul lumii, ci depășind-o. Dar de ce are nevoie omul să-și pună întrebări despre tot, al căror răspuns necesită transcenderea, depășirea mundanului? Poate că aici – iar aceasta este presupuziția majoră a oricărei filosofii – în nevoia transcenderii este ceva specific omului, care ține de esența sa. Atunci înseamnă că esența omului și esența filosofiei coincid. Și mai înseamnă că transcendenta care întemeiază filosofia trebuie să fie umană. Transcenderea este și specificul religiei, prin credința în supranatural, dar chiar și omul obișnuit o realizează atunci când activitățile sale implică o reflecție asupra valorilor. Numai că atât transcendenta credincioșilor, cât și a non-filosofilor sunt exterioare, nu imanente omului precum cea filosofică. Aceasta nu este eterogenă spiritului nostru, fiindu-ne dată, doar că o uităm și de aceea trebuie dezvăluită prin filosofare. Oricâte divergențe ar exista între filosofi, unii concepând transcendenta ca

dincolo de lumea de aici (Platon), alții dincoace (Kant), ei sunt totuși uniți în efortul de căutare a ceea ce a fost uitat, despre care știu că e greu de descoperit și în care e imposibil să te menții. În fapt, susține Cattin, toți filosofii se gândesc la același lucru, anume la om. Proiectul filosofiei a fost și este unul umanist.

Înainte de filosofie există viața, omul care trăiește într-o lume, dictonul latin: "*Primum vivere deinde philosophare*", rămâne mereu valabil. De aceea filosofia nu se poate întemeia niciodată pe ea însăși, mobilul său fiind mirarea în legătură cu existența care o precede. Mirându-se de existența sa și a lumii, filosoful introduce o distanță adică o negativitate și o mediere între el și imediatul vieții. "A deveni filosof, spune admirabil Cattin, înseamnă a înțelege fragilitatea și apariția neașteptată și miraculoasă a unei lumi care îmi este dată". Așadar condiția filosofului nu se exprimă nici în mirarea în fața posibilității dispariției lumii sau a lucrurilor din lume, de care în anumite momente sunt capabili și non-filosofii, ci în detașarea de o lume care în felul acesta nu mai este un absolut. Conștiința, fără de care n-ar fi posibilă mirarea, îl face pe filosof să se depărteze de lume rămânând totuși în lume, un paradox deopotrivă al său și al omului ca om.

Transcenderea lumii nu înseamnă fuga de lume și statornicirea într-un absolut – acesta e unul dintre riscurile filosofării – nu e nici descoperirea unei noi lumi, ci conferirea unui nou sens lumii de aici. În conformitate cu aceasta, nici omul și nici lumea nu reprezintă absolutul, ci sunt trecere spre altceva, abia astfel putând fi creat un orizont al adevărului.

Lumea pe care o transcende filosoful fără să o părăsească este aceeași cu a non-filosofului, el doar scoțând la iveală "reflectatul din nereflectat", descoperind în certitudinile non-filosofului profunzimi nebănuite sau demascându-le ca iluzii. Deci filosoful se raportează tot timpul la non-filosof iar tensiunea dintre ei trebuie menținută nu distrusă prin gândire. Întrucât au un orizont comun care îi precede pe amândoi, cel al vieții, și întrucât nici filosoful, nici non-filosoful nu dețin adevărul acesteia, dialogul dintre ei este posibil. Devine imposibil abia atunci când fiecare crede, la nivelul rău, că posedă în exclusivitate adevărul. Dar ce este adevărul? Concepția comună celor doi despre adevăr este aceea a corespondenței dintre gândire și realitate, care implică distincția dintre un subiect cunoscător și un obiect de cunoscut. Există însă, susține filosoful francez, o experiență mai originară decât cunoașterea, anume perceperea mea ca existență în mijlocul lumii, care înainte de a fi una de utilizare a lucrurilor este una poetică. A o revela depășind condiționările cunoașterii, limbajului sau instituțiilor este una dintre sarcinile filosofiei, comună cu cea a artei. În felul acesta filosofia își croiește drum spre ființă, numai că nu o poate experia direct pe ea, ci diverse ființări ale lumii. Specificul filosofiei este de a gândi lucrurile finite în orizontul infinit, de neatins, al ființei. Exigența principală a filosofiei este de a nu renunța la absolut. Spre deosebire, cunoașterea științifică își obține certitudinile relative și limitate la diferite sectoare ale lumii cu acest preț: al ignorării experienței originare a ființei (absolutului), care de altfel o și întemeiază ca știință.

Problema este că experiența ființei nu poate fi exprimată în totalitate în limbaj care, introducând medierea, îndepărtează de trăierea ei imediată. Arta, prin limbajul simbolic și filosofia, prin cel conceptual sunt la limită indicii spre ceea ce nu poate fi exprimat.

Ele se întâlnesc în încercarea de a ajusta limbajul la înfățișările lumii, căutând un limbaj care să nu mai fie despre lume, ci lumea însăși. Diferența este că arta forțează limitele limbajului pentru a atinge absolutul, în timp ce filosofia, pentru a rămâne filosofie, trebuie să-și asume voluntar limbajul, recunoscând necesitatea medierii în raport cu absolutul. Și totuși e vorba de asumarea unui eșec, căci ea nu poate rămâne în imediat, dar nu se poate mulțumi nici cu banalitatea cuvintelor în fața inexprimabilului. "În imanenta limbajului, srie autorul, el descoperă o mișcare spre transcendență". În acest punct filosofia se întâlnește cu religia și tot aici se și despart. Certitudinile credinței, crede Yves Cattin, nu sunt compatibile cu neliniștile și căutările raționale ale filosofului. Astfel, creștinismul afirmă posibilitatea participării directe, nemediate a omului la viața divină, rămânând în continuare om. Despre acest contact imediat cu absolutul, prin harul Duhului Sfânt, filosoful nu se poate pronunța în nici un fel, nici afirmativ, nici negativ. Prin filosofie omul trăiește raportul cu Absolutul în negativitate (nu îl poate atinge) și mediere (a lumii și a limbajului). Credinciosul îl trăiește în schimb pozitiv și nemediat, dar aceasta nu este o cale a omului, ci darul gratuit al lui Dumnezeu. Numai astfel omul este situat în prezența lui Dumnezeu în timp ce pentru filosof el are "o poziție verticală în pragul neantului".

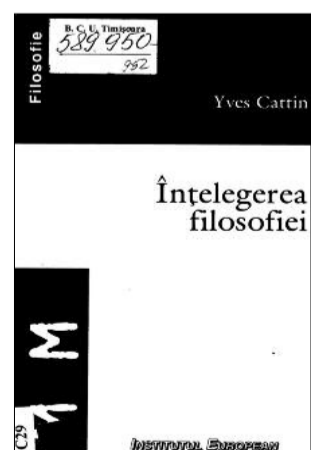
Concluziile lui Yves Cattin îndeamnă la asumarea unei înțelepciuni umile. Neputând accede singur la Absolut, omul își poate conștientiza limitarea, finitudinea, dar nu poate face acest lucru decât prin transcendere, care presupune tocmai raportare la Absolutul inaccesibil. Trăindu-și finitudinea proprie, omul se inserează în timp sau în istorie. Istoria și transcendența trebuie menținute împreună în tensiunea lor, pentru ca omul să fie uman, adică să nu se piardă pe sine în opacitatea prezentului (a se citi în consumism), în seducțiile viitorului (diversele utopii sociale) sau în diverse pseudotranscendențe livrate de impostori. Modestia finitudinii, adică conștientizarea faptului că "omul depășește infinit omul", cum spunea Pascal, că viața este mai mult decât viața trebuie să conducă la recunoașterea celui alt, căci "nu mă pot statornici decât în relație cu celălalt și niciodată opunându-mă lui..."

Morala lungii meditații despre condiția filosofului și a filosofiei a lui Yves Cattin poate părea simplă, chiar banală, finitudinea omului fiind considerată de la sine înțeleasă. Cu toții credem că ne știm limitele biologice sau ale capacității proprii de cunoaștere. Dacă privim însă lumea contemporană cu posibilitățile tehnice de intervenție la nivelul genomului uman, la nivel subatomic sau de manipulare colectivă, constatăm că tentația omului de a fi ca Dumnezeu, momeala șarpelui din Paradis, rămâne perenă, adânc înrădăcinată în firea sa căzută. Creștinismul ne învață că ei îi datorăm moartea și toate dezastrele din istorie. Evident, filosofia nu poate interveni direct în prevenirea acestora, dar în absența învățăturii sale că omul "nu își cucerește umanitatea decât asumându-și și depășindu-și animalitatea" iar "această cucerire este însă parțială, episodică și provizorie", riscurile dezumanizării tocmai prin cuceririle științifice și tehnice cu care ne mândrim atât sunt imense.

Ce este deci un filosof? "O persoană care strică cheful altora", răspunde cu un citat, nu știu din cine, autorul. De ce anume îl strică sper să se fi înțeles și din cele spuse aici.

El pornește de la contradicția dintre pretențiile de cunoaștere absolută a adevărului emise de fiecare filosof important, dar contrazise de alți filosofi, și simțul comun al celor care nu sunt filosofi și care văd în speculațiile filosofice o distragere de la activitățile serioase. Este chiar unul dintre motivele condamnării filosofului grec Socrate. Atunci, dacă e atât de greu ca filosofia să pătrundă în lume și să ofere soluții la problemele vieții, de ce este ea necesară?, se întreabă autorul. Răspunsul dezvoltat în întreaga carte este că doar ea poate da seama de umanitatea omului, ocrotind-o în felul acesta. Totuși, filosofii au fost întotdeauna niște marginali, iar astăzi mai mult ca oricând. Să fie tocmai ei purtătorii umanității?

Nicolae Georgescu

Scrisori de la moara mea

Am fost cândva romani

Aș vrea, iubii cititori, ca mai înainte de a vă spune/povesti cum băteau părinții sau bunicii voștri pietrele de moară (către țărani deșărați de pe maluri de râuri mă adresez, desigur), să vă explic ce înseamnă un zăgaz și cum se face el. De ce mi-a venit în minte munca asta atât de migăloasă și de plăcută, în aer liber, în apa râului și pe malul lui, un fel de scădat de-o zi întreagă dar cu scop? Păi, uite de ce: mi-am adus aminte că am povestit lucrurile acestea profesorului Florea Fugariu, „Cerberul” meu de limba greacă pe care mă hotărâsem, într-un timp, să-l mai înduplec cu niscaiva trebușoare literare ca să mă mai ierte de Homer și Eschil... N-a fost chip, până nu i-am tradus șapte piese de Eschil și patru cărți din „Iliada” nu m-a lăsat să merg pe la reviste (să nu credeți c-a fost în timpul facultății; trebușoara asta mi-a luat vreo cinci ani postuniversitari...). Dar impactul de atunci, de la prima lectură a „Zăgazului” meu, se ține minte. M-a lăsat să citesc, să explic, să comentez (de teamă că-l plictisesc și adoarme le făceam pe toate odată) – până când m-a întrerupt cu vorbele acestea: - Bă, băiete, tu știi ce faci aici? Tu mi-l citești pe Caesar comentat de Poghirc, mă! M-am cam speriat, pentru că abia apăruse cartea lui Cicerone Poghirc, traducerea și comentariile sale la Caesar adică, și n-o citisem, în ce capcană mă mai vâra „Figaro”? (așa îi spuneam toți în gând). A reluat: - Tot ce spui tu acolo scrie Caesar despre asediile lui la cetățile lui Vercingetorix, cu aceleași cuvinte, cu aceeași tehnică a săpatului șanțurilor și devierii apelor, de unde ai tu cuvintele astea?

Ei, da, despre cuvinte era vorba, și le-am luat, apoi, pe rând: sunt latinești, folosite într-adevăr mult de către Caius Iulius Caesar. Și sunt multe rău, nu e vorba de unul sau două, și grupate calup, adică și dese, încât ai zice – adică: n-ai ce zice, așa este! – că țărani mei de pe Râul Doamnei fac acum zăgazul de acum 2000 de ani, numai centurionii le lipsesc, dar își dau singuri comenzile din ochi.

Îată ce-ți trebuie pentru un zăgaz: berbece (nu berbec, acesta e al oii!), maiuri, pari (bine ascuțiți și vârful dat prin foc), pană la fiecare par, gratii (e o construcție specială, o descriu mai jos), scări (e burdușită polata sau acioala morii cu ele) fascine, ostreți (sau leoașbe; dicționarul vrea lozbă, lobdă, dar la noi nu zice nimeni astfel), secure, căruțe, stinghii, chișai (nisip cu pietriș mare; eu cred că de aici vine numele Chișinăului, dar nu prea știu solul locurilor ca să confirm), pietre, scripete, funii, sârmă (nu vă mirați de loc, cuvântul este dat drept tracic și de către cele mai sceptice dicționare, a existat și un rege al tracilor numit Sirmos), lopeți, hârlețe, roabe, curători, nuiete, opleți, frunziș, cange, scoabe, cuie, bătaoare, ciocane... Altele, le mai aflați pe parcurs. Cu aceste cuvinte în marea majoritate latinești – iese un „obiect” slav: zăgazul, care este un baraj în felul lui, dar un baraj permeabil, făcut să treacă multă apă prin el sau peste el – dar să și abată o mare parte din ea pe iazul morii, un canal paralel cu râul care duce la instalația de măcinat.

Ați înțeles: moara nu se face pe râu, pentru că vine apa mare și ți-o ia, are apa ei adusă pe iazul ei. Acest iaz se studiază îndelung, adică se observă unde e mai ușor să abată apa pe el, unde permite relieful, cât de drept poți să-l sapi, unde faci un cot... Iazul unei mori se schimbă cu timpul, uneori are trei sute de metri, alteori chiar opt sute, cât a avut iazul morii noastre. El trece de regulă de-a curmezișul chingilor de pământ ale oamenilor și trebuie să negociezi cu fiecare în parte pentru cât pământ îi iei (de obicei se negociază în zile de luat uiumul la moară: cine se învoiește cu zece zile, de pildă, timp de zece zile își mută locuința la odăița morii, adică își aduce aici plapumă, cearșaf și pernă, și ia uiumul – 5% de obicei, sau cum îl fixează el – din ce se macină; pot fi zece zile într-un an, dar și în doi ani, iar rotația „creditorilor” se face după un calendar bine stabilit, fie vară, fie iarnă, moara macină – iar dacă te țin curelele, adică dacă e gloată, stai și noaptea de capul ei.

Cam totul se plătește în porumb și grâu la cheltuielile unei mori pentru că, Jupâneștii fiind sat de deal-munte, ca și satele dimprejur, locuitorii își asigură cerealele din dusul pe Vlașca, merg acolo cu oale, lemne, țuică, fructe și se întorc cu sacii plini, și e mult, că au vite multe, dacă vîi de pe Vlașca fără 50 – 60 de duble de porumb râde lumea de tine, și sunt mori puține pe râu, că e greu să organizezi viața dintr-o moară și din jurul ei: performanța lui tata a rămas unică în istoria locurilor, încât și astăzi, după 50-60 de ani, când

îi spui cuiva de peste șapte sate de Moara lui Domnu Cice știe de ea (iar eu mă „legitimez” prin satele de pe Râul Doamnei nu ca profesor, domn de la oraș, etc. – ci la fel: sunt fiul lui Domnu Cice care a avut moara din Jupânești). El nu a fost morarul, era proprietar, avea și salariu de învățător – și el, și mămica, iar bunicii, amândoi pensionari. Trec peste invidiile invidioșilor vremii – multe, dar toate depășite – și vă spun că a fost cu adevărat respectat și chiar iubit, lucrul acesta văzându-se mai ales când era moara stricată (zăgazul rupt sau axul, roțile, etc.) și trebuia să meargă fiecare la kilometri distanță (în josul râului, la Moara Gică Marinescu de la Dârmănești, sau chiar la Moara lui Crasan de la Piscani – sau în sus, la Victor Mateescu de la Păcioiu – toate, mori mai mici și foarte solicitate), iar unde ajungeau era gloată, așteptau și două zile să le vină rândul la măcinat: atunci se rugau toți la Domnu Cice să repare mai repede ce e stricat – și, desigur, începea și micul șantaj sentimental, că e mâna de lucru scumpă, că nu se găsec căruțași (șantaj din care mai rezulta câte un binevoitor să ajute voluntar) – dar, împins oarecum și de dorințele oamenilor, domnul învățător îi dădea zor...

Cât despre uium, era calculat astfel încât să nici nu-l simtă omul, pentru că el venea să macine cu sacul sau traista pline, abia legate la gură – iar mălaiul rezultat se afâna, deci își măsura volumul, rezultând sacul la fel de plin: cei care reușeau să înșele vigilența morarului se trezeau că nu le mai încapă în sac, și trebuia să-l lase de la sine în ladă. Din acest uium se îmbogățea tata – după ce ducea la Pitești, la moara statului, cotele săptămânale, însemnând cam două căruțe doldora de saci cu porumb de câte cinci duble sacul...

Apropos, mi-aduc aminte de o farsă făcută de nea Ion Onașu, morarul din copilăria mea, unuia căruia îi luase mai mult uium: omul umblând după o țigară sau nu mai știu ce prin curtea morii, și terminându-i-se măcinatul, morarul s-a apucat să-i bage el mălaiul în sac, iar la urmă a prins motanul morii și l-a pus în completare, legând apoi sacul și strigându-l pe stăpân să vie să și-l ia. Afurisitul de motan a stat la început cuminte, că în sac era cald de la cereala abia zdrobită, dar când a luat așa ditamai povara s-o salte pe umăr a început să se zbenguie și să miaune, și s-a iscat un râs în moară printre oameni de-i dărdăiau pereții de scândură. Pasămite, morarul a vrut să-l învețe ce înseamnă expresia „Te-am prins cu mâta-n sac!” dar – tot el a fost câștigat, că omul a dat drumul motanului dar nu s-a mai gândit că are mai puțin mălai decât trebuia... Poate chiar de aici vine expresia, mâtele fiind în general prezente prin silozurile de cereale – vezi Egiptul antic, de unde și vin ele – și, în special, foarte curioase să intre prin cutii, sacose, nefiindu-i de loc greu cuiva să facă legătura: pot lua din cutare recipient atâta cantitate cât este volumul acestui animal.

Nenea Ion Onașu, pentru că despre el este vorba, avea un cântec al numelui pe care noi, copiii, i-l cântam/strigam pe marginea drumului când îl vedeam venind, sâmbăta seara, cu traista plină de ciocane de la fierari (le dădea la ascuțit, ca să bată pietrele morii cu ele duminica). Cântecul este în ton cu farsa de mai sus, și sună așa, fără să știe cineva ce înseamnă în amănunt:

Ion Barabon
Bagă pisicile-n tron
Și le-nucie cu cheița
Și le sugă bășinița

Murea morarul când și-l auzea, nu alta...

Dar să lăsăm politica fiscală și pisicile piramidelor lui Pisistrate, și să le luăm pe rând pe cale ale zăgazului, cu gândul la lucrările genistice ale lui Caius Iulius Caesar pentru cucerirea pe metru pătrat a Galiei.

Berbecele este un trunchi de aproape un metru înălțime, bine fasonat, din stejar sau alt lemn mai greu – calcâm, de pildă – care are patru urechi (toarte). Acestea sunt din nuiete de alun mai groase, cojite, fierte în ulei, și bine curbate: un capăt se introduce adânc într-o gaură a trunchiului, celălalt capăt în gaura de jos. Va fi luat de doi bărbați, de trei sau chiar de patru – fiecare de câte o toartă – și ei vor bate cu el parul în pământ, adică îl vor ridica cât pot de sus și-i vor da drumul în capul parului, înfigându-l astfel în pământ, în albia râului. Berbecele stă, de obicei, în curtea morii, la acioala povernei sau chiar în poverne: îl folosesc oamenii drept masă sau, culcat, drept scaun. Trebuie să ai mai multe

berbece, unele mai mici (mai ușoare), tot cu patru toarte/urechi dar putând fi ridicate doar de doi oameni – asta, pentru bătaile de început sau pentru parii mai mici. Trebuie, desigur, și rezerve: uneori berbecele se sparge, alteori cade în apă și nu mai este prins.

Oamenii, cei patru sau câți se prind la un berbece, stau acolo, sus, pe gratii. Acestea sunt niște „schele mobile” absolut necesare, Caesar le laudă în mod deosebit în „De bello galico”. Practic, sunt ca niște aripi imense ce se sprijină pe pana parului, pană care este o stinghie solidă introdusă/pusă într-o scobitură, cam la doi coți de capătul parului. Scobitura din trupul parului este, desigur, trapezoidală, iar pana intră în locaș prin lateral și se înțepenește. Gratiile au, mai întâi, două lemne lungi ce ajung de pe malul râului până la par. În final, se îmbină ca un guler al parului, sprijinindu-se pe pana lui – și, pe măsură ce parii se îndesesc, și pe ale altora, căci penele nu se mai scot, se fixează în cuie unele de altele. În partea dinspre par, lemnele, legate și ele între ele prin stinghii bătute în cuie, desfășoară două aripi în dreapta și-n stânga, adică un pat din lați bine întreșut, practic dintr-un lemn pleacă șase sau șapte, uneori și opt lați (lăturoaie) destul de groși, care sunt barați de patru sau cinci opleți, alte scânduri. Lucrul iese și din cuie, dar o gratie elegantă se face ca un coviltir de căruță: lemnele se întrepătrund prin găuri pătrătoase, nici n-are ce căuta fierul între ele... Ultimul oplete, cel de la margine, e mai mereu nou, pentru că se înlocuiește des, de el fiind atârinate gratiile în clădirea morii și transportate cu brațele în general. Opleții trebuie să fie din lemn câlțos, care nu crapă și nu se sparge, pentru că în ei se fac găurile prin care trec lați. Aripa nu este pătrată, primele două sau trei etaje sunt mai lungi, apoi celelalte se mai scurtează.

Acesta este patul oamenilor care bat cu berbecele, trebuie făcut cu grijă, cât de larg se poate și cu ochiuri mici ca să nu scape picioarele prin ele; se alege un lemn tare, rezistent. Acestei „schele mobile”, Caesar îi zice *grates*, „pe românește” ca să spun așa, iar aripilor lui – *alae*, pe latinește de data aceasta. Este indispensabilă. Mai întâi stă ridicată în sus, la înălțimea parului, și coboară treptat până aproape de fața apei pe măsură ce parul intră în pământ.

Parii sunt lungi, de cinci-șase metri și chiar mai lungi, și groși ca pe piciorul omului. Se alege fagul, pentru că pădurile noastre sunt pline de el, dar e bun și stejarul. Nu se mizează atât pe rezistența la umiditate, pentru că un zăgaz nu e făcut să dureze ani mulți – deși nu se supără nimeni dacă chiar nu se mai strică; importantă este rezistența la forța curentului, mai ales că veți vedea câtă greutate țin între ei.

Un zăgaz nou – eu am apucat și un asemenea zăgaz – se începe de obicei cu parii din mijlocul râului. Se bat doi pari, unul în susul apei celălalt în josul ei, la circa un metru distanță între ei, apoi începe țesătura spre un mal și spre celălalt, putându-se folosi chiar două echipe. Cei trei sau patru oameni stau sus, pe gratii, după ce au fixat parul în albie cu frânghii și l-au proptit în scări – foarte necesare în acest scop; dar mai mult cu umărul se mișcă și se țin locului lemnele. La un par de șase metri bați cu berbecele și o jumătate de conac. Ai zice că e greu, dar când îi vezi îți vine să și râzi. Ei își ritmează loviturile cu un cântec al lor, fără multe cuvinte dar cu interjecții strigate puternic:

Una, una, hăău!
Hai ș-a doua, hăău!
Hai ș-a treia, hăău!
Ș-o vâtuie, hăău!
Ș-o gutuie, hăău!
Hai ș-a șasea, hăău!
Ș-o duduie, hăău!
Ș-o lămâie, hăău!
Iapa!

Când strigă unul dintre ei „Iapa!”, sar cu toții în apă lăsând berbecele pe gratii. E semn c-au obosit. De aceea au și vorba: „Hai să-i mai dăm de-o iapă!”

Nu vă mirați de această vorbă, mai bine amintiți-vă expresia din Ion Creangă: „O fugă zdravănă de iapă până crapă, și gata!” Și caii au ritmul lor, timpul lor de alergat. Dar atenție, vă rog, expresia din Creangă este, cel mai probabil, un joc de cuvinte (pentru filolog): să nu vă închipuiți că iapa leșină după un galop sau că-i

Cât despre uium, era calculat astfel încât să nici nu-l simtă omul, pentru că el venea să macine cu sacul sau traista pline, abia legate la gură – iar mălaiul rezultat se afâna, deci își măsura volumul, rezultând sacul la fel de plin: cei care reușeau să înșele vigilența morarului se trezeau că nu le mai încapă în sac, și trebuia să-l lase de la sine în ladă. Din acest uium se îmbogățea tata – după ce ducea la Pitești, la moara statului, cotele săptămânale, însemnând cam două căruțe doldora de saci cu porumb de câte cinci duble sacul...

studii